

Nazioen errebolta Soviet Batasunean

Manolo Pagola

Nazio arazoa arazo da oraindik ere. Teorian eta praxian. Biziki eztabaidatu zuten sozialismoaren teorikoek ere: Marx, Engels, Kautsky, Rosa Luxemburg, Stalin, Lenin, Pannekoek eta besteek. Eta erabaki ere egin zuten zeintzu ziren Estatu izateko din: «Nazio historikoak»; ez «historiarik gabekoak». Ezaguna da Marxismoaren ahuleziarik nabarmenenetakoa dela nazioari buruzko teoria. Hutsune teorikoa, praxian egiazta daiteke. Teoriko horien profezia gehiegi ustel gertatu da. Rosa Luxemburg-ek, adibidez, Polonia-ren etorkizuna Soviet Batasunaren barnean ikusten zuenean bezala, marxista klasikoek asmatu ez beste guztia egin zutela sarritan, aitortu behar.

Atzoko eztabaida horiek tankera berdintsuan berritu zaizkigu etxean azken hamabost urteotan. Euskal ezkeraren etengabeko zatiketaz oroi. Eztabaida, Ekialdeko estatu komunistetan, bereziki Soviet Batasunean, nazio arazoari ematen zaion tratuari buruzko eritzi desberdinetan luzatu ohi da. Batzuentzat, Soviet Batasuna nazio problemari marxismoak eman diezaiokeen soluzioaren eredu paregabea da. Soviet Batasunean federatuta dauden

errepublika, nazio eta herriek lortu dute beren nortasun etnikoa gordetzea; eta sistema sozialari esker gorde dute gainera. Bes-teentzat nazio problemak ez du behar bezalako askabiderik lortu. Sistemaren estrategia rusifikazioa da, kulturaren eta hizkuntzan. Errepublika horiek ez dute inolako autonomiarik politikan eta ekonomian. (Ikus 1. laukia).

Hauzia ezin da teori eta afirmazio kolpeka erabaki. Informazioa falta da. (Ikus Soviet Batasuneko mapa eta 2. laukia). Asmo apologetikoak bizitutako irudimena ez da egokiena informazio falta betetzeko. Zulo hori bete nahiz edo dator hilabete asko ez dela emakume batek atera duen liburua. Egilea Hélène Carrère d'Encausse da. Liburua, *L'Empire éclaté. La Révolte des nations en U.R.S.S.*¹.

91 nazio eta nazionalitate kontatzen dira gaur Soviet Batasunean. Autoreak planteatzen duena da, ea Soviet Batasunean dagoen herri multzo horrek benetako batasunik lortu duen, ala nazio desberdintasunak marxismo-leninismo ideologiaren estrategia bateratzaileak baino indar gehiago izan duen eta duen. 1917-ko iraultzak bi belaunaldi hezi ahal izan ditu. Garaia da kontuak atera eta balantzea egiten hasteko.

1. SOVIET BATASUNARI BURUZ DATU BATZU

- Superfizia: 22.363.000 Km². Kontinente euroasiatikoaren %40 da. Estatu Batuak baino 2,5 aldiz gehiago da; Frantzia baino 40 aldiz gehiago.
- Iparretik Hegoraino 5.000 km. daude. Polotik ekuadorrerainoko distantziaren erdia. Polonia-ko mugatik Sakhaline-raino 10.000 km. eta gehiago daude, hau da, luraren gerrialdearen laurdena. Mosku-n arratsaldeko zazpirak direnean Sakhalinen-n goizeko bostak dira.
- Populazioa 1978an: 261.200.000.
- Urbide nabigarriak: 130.000 km.
- Errusia eta Siberiako lautadako ibai eta erreken ibilguk 3 milioi km. eta gehiago osatzen dute.
- Nazio eta nazionalitateak: 91 dira. 194 kontatzen ziren 1926an; eta 126, 1959an.
- Hizkuntzak: 70. 1930 inguruan 130 bat kontatu ziren. Hauen artean ehundaka batzuek mintzatzen zituzten dialektu eta mintzaera, ondoko urteetan galdu zirenak.

1. — Nazio politikaren hildo nagusiak

Lehen kapituluak Soviet Batasuneko nazio politikaren historia ematen du. Epe eta puntu hauek dakartza.

1.1. Iraultza aurretik

1917ko iraultzaren aurretik Lenin-ek, Tsarismoak hankapean zeuzkan nazioak erreboltatzeko amorrus zedulera konturaturik, altxamendura deitzen die. Potentzial hori aprobetxatu beharra zegoen iraultzarako. Baina Lenin-i ez zaio gehiegi axola herri zapaldu horien etorkizuna. Mendebaldetik espero du Errusiako iraultzaren finkapena. Europa-runtz begiratzen du eta honen atea jotzen. 1920rako jabetuko da Europa-ko langileriak ez diola iraultzari aterik ireki nahi.

1.2. Baku-ko kongresua (1920)

Kaspio itsas ondoko Baku-ko hirian, 1920an, *Komitern*-ek Ekialdeko Alderdi komunisten kongresua antolatu zuen. Boltxevikeen harridurarako bi iraultza eta bi internazional eredu agertzen dira.

— *Proletarien internazionala*: Marx-ek eta irakasten dutenez, iraultza nazio muga guztien gainetik zabaldu behar du proletalgo anaikorrak.

— *Nazio zapalduen internazionala*: nazio zapalkuntza lehen mailan jartzen da; eta proletalgo europarra, proletaritzat baino areago jotzen da europartzat. Herri zapaldu hauek Inperio tsaristak bezalatsu Errusia-ko iraultzak oinperatuko ote dituen beldur dira. Europar proletariarengan, europar zapaltzailea dakuste eta ez proletari senidea.

1.3. Federalismoa

Europa-ren jokabidea eta Errusia-ko periferiako nazioen jarrera nazionalista oso arriskutsuak izan zitezkeen Errusia-ko iraultzarentzat. Sendetuko bazen, espazio ekonomiko eta politikoa zabala behar zuen. Ez zen aski periferiako nazioak adiskide izatea. 1917an inperioak zuen batasunera itzuli beharra zegoen. Aurrena Errusia-ko errepublikak besteekin kontratu bilateralak egingo ditu. Onez ez bada derrigorrez, Georgia-ren kasuan bezala. Erabateko independentzia nahi zuen nazioa Armada Gorriak behartu zuen Errusia-ren asmotara makurtzera.

Kontratzeko harreman sare hau estutu beharra dago. Estatu

	Errepublikak federatuak	Errepublika autonomoak	Eskualde autonomoak
2. SOVIET BATAUNA (22.402.000 km².)	1. ERRUSIA (17.075.000 km ² .)	1. Baxkiria 2. Buriat 3. Daghestan 4. Kabardo-Balhiria 5. Kalnovkia 6. Karelia 7. Komiak 8. Mariak 9. Mordwinoak 10. Ipar-Osetia 11. Tartaria 12. Tuvinia 13. Udmurtak 14. Txetxenoak-Inguxak 15. Txubaxak 16. Yakutia	1. Adigiak 2. Atlai-Garaia 3. Juduak 4. Karatxai-Txerkesak 5. Tuba 6. Khakassak
	2. UKRAINIA (601.000 km ² .)		
	3. BIELORRUSIA (208.000 km ² .)		
	4. UZBEKISTAN (450.000 km ² .)		
	5. KAZAKHSTAN (2.715.000 km ² .)		1. Kara-kalpakia
	6. GEORGIA (70.000 km ² .)	1. Abkhazia 2. Adjaria	1. Hego-Osetia
	7. AZERBAIDJAN (87.000 km ² .)	1. Nakhitxeban	1. Nagorny-Karabakh
	8. LITUANIA (65.000 km ² .)		
	9. MOLDAVIA (34.000 km ² .)		
	10. LETONIA (64.000 km ² .)		
	11. KIRGIZISTAN (199.000 km ² .)		
	12. TADJIKISTAN (143.000 km ² .)		1. Badaktxan Garaia
	13. ARMENIA (30.000 km ² .)		
	14. TURKMENIA (488.000 km ² .)		
	15. ESTONIA (45.000 km ² .)		

bakarraren batasuna sortu. Horretarako Lenin-ek, Stalin-en asmoen aurka bestalde, eredu federalista hautatu zuen. Carrère d'Encausse-k ondo gogoratzen du: Lenin eta Stalin ez dira desberdinak helburuz. Biek, elkarte berri baten bidez, nazioak gainditzera heldu nahi dute, inolaz ere ez nazionalismorik kristalizatzera. Taktikaz dira desberdinak. Stalin boluntarista, zentralistegia da Lenin-entzat. Stalin-en zentralismoa taktika okerra da. Gizon soviatar berria jaio baino lehen, nazionalismoa piztu egingo luke. Bidea egiteko presaren desberdintasunak bereizten ditu helmuga berberak batzen dituenak.

1922ko konstituzioko federalismoak nazioen arteko «berdintasun printzipioa» «igualitarismoa» onartzen du. Kultura nazional guztiak bizkortu eta promoziotu egin behar dira. Berdintasunezko politika nazional hau zenbait bitxikerietaraino iritzi zen: gutxi batzuek mintzatzeko zituzten hizkuntzak, eta ehundaka batzuen hizkelgiak ofizialtzera.

Nazio txiki guztien hizkuntzak bizkortzeak bazuen, ordea, inoiz oso bestelako asmorik ere. Hizkuntz diferentzia txikien gainetik elkarte politiko zabalagoa osatzera heldu nahi zuten herrien asmoak itotzeko ere erabili zen politika hori. Asia Zentraleko eta Kaukaso-ko herri musulman batzuren kasuan adibidez.

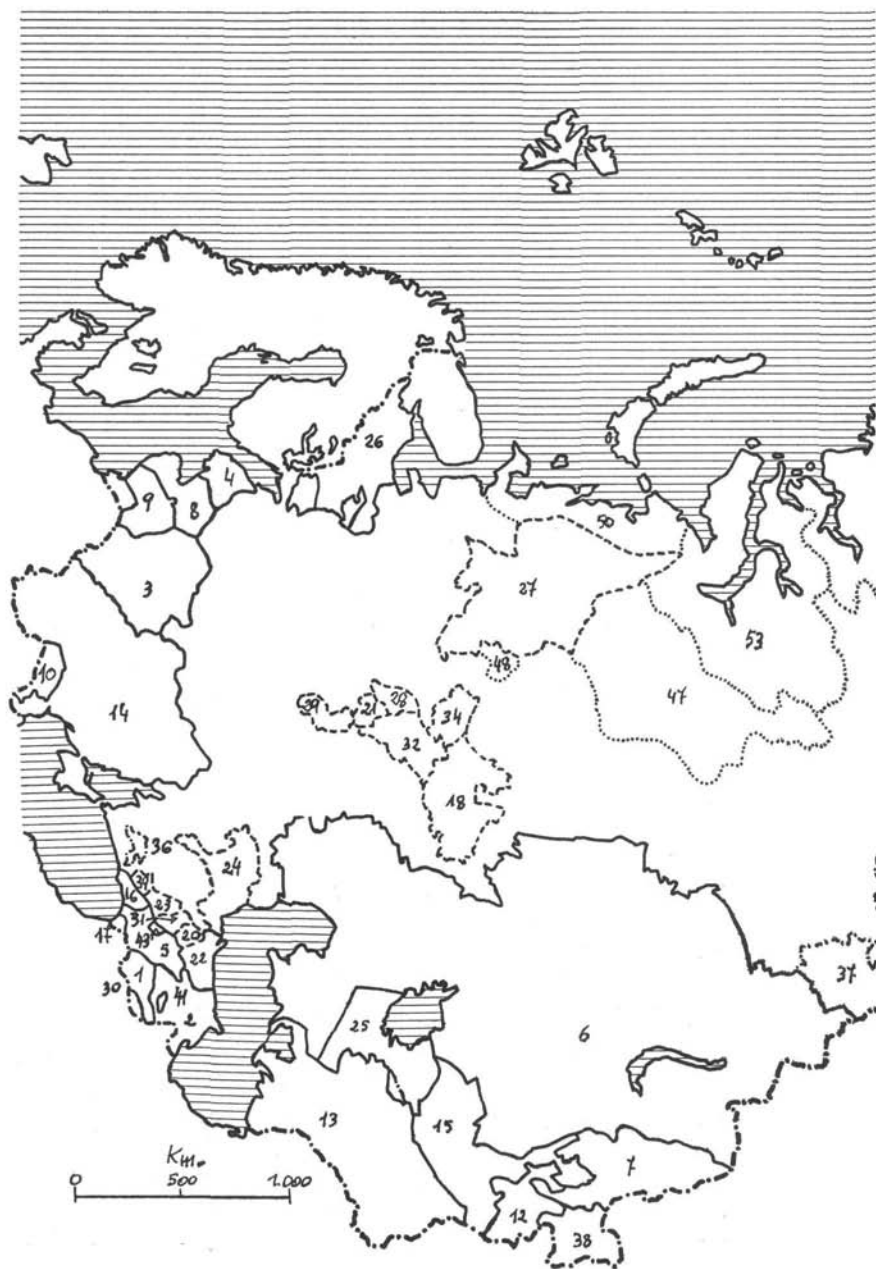
Lekuan lekuko kulturen promozioaren asmo politikoa, ideologia komunista bateratzailea sartzeko da. Politika horrek nazionalismo sakabanatzailek ekar ez dezan, Alderdi komunista zentralizatuak ezarriko duen kontrol kultural eta politiko gogorra dago.

1.4. Federalismo stalinista

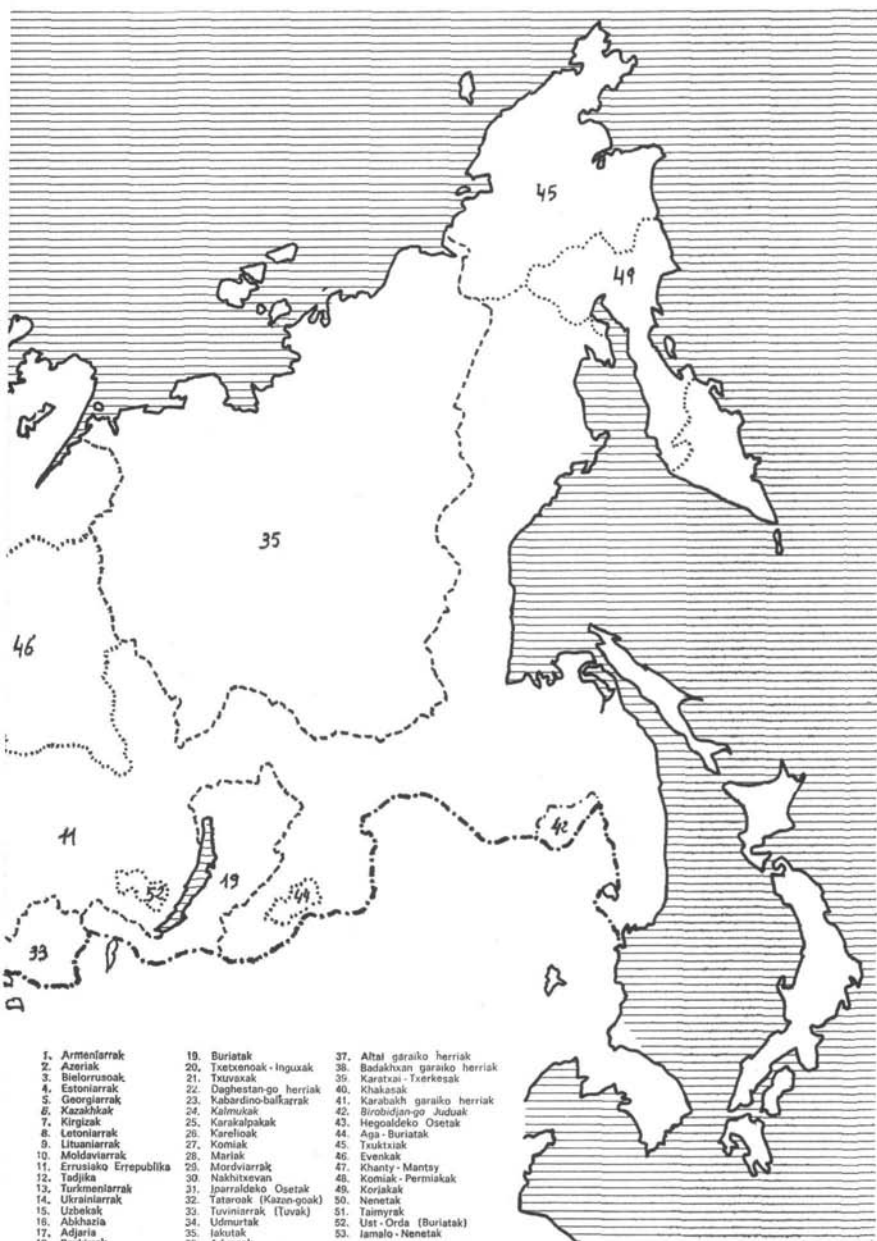
Stalin-ek jakin zuen amore ematen Lenin-en projektu federalistaren aurrean, eta nazioen artean erabili beharreko berdintasun printzipioa ere nolabait errespetatu zuen. Baina boterearen jaun eta jabe bakar bihurtu zenean zentralismorik chauvinistenaz jokatu zuen Nazioen bereiztasunak indarka ezabatu nahi izan zituen. Nazio askotako elite eta koadroak, iraultza aurrekoak eta komunismora nolabait konbertituak, eta iraultzak berak lehen urtetan sortutakoak, fisikoki likidatu zituen.

Rusifikazioari ekin zion. Alfabeto latinoak eta beste zenbait aparteko baztertu eta zirilikoa ezarri zitzaion. Tsarismo historiakoaren zapalkuntza, boltxevikeek beti kondenatutakoa, esplikatzeko, bedeinkatzen eta onartzen hasi zen. Dominazio tsaristari alde onak aurkitu zitzaizkion. Esate baterako, Inperio tsaristaren

SOVIET BATASUNEKO NAZIO/NAZIONA

TATEEN BARRUTI ADMINISTRATIBOAK

1. Armeniarrak	19. Buriatak	37. Altai garaiko herriak
2. Azeriak	20. Txetxenok - Inguzak	38. Badakhxan garaiko herriak
3. Bielorrusok	21. Txosvak	39. Karatxan - Txerkesak
4. Estoniarrak	22. Daghestan-go herriak	40. Khakasok
5. Georgiarrak	23. Kabardino-balkazrak	41. Karabakh garaiko herriak
6. Kazahkak	24. Kalimusak	42. Birobidjan-go Juduak
7. Kirgizak	25. Karakalpakak	43. Hegosaldeko Osetak
8. Letoniarrak	26. Kareliok	44. Aga - Buriatak
9. Lituaniarrak	27. Komiak	45. Tuuktziak
10. Moldaviarrak	28. Mariak	46. Evenek
11. Errusiako Errepublika	29. Mordviarrak	47. Khanty - Mantzy
12. Tadjikak	30. Nakhitxevan	48. Komiak - Permiakak
13. Turkmeniarrak	31. Ingaraldeko Osetak	49. Korjakak
14. Ukrainiarrak	32. Tatarok (Kazan-goak)	50. Nenetak
15. Uzbekak	33. Tuvinziarrak (Tuvak)	51. Taimyrak
16. Abchazia	34. Udмурtak	52. Ust - Orda (Buriatak)
17. Adjeriak	35. Jakutak	53. Jamalo - Nenetak
18. Baxkirrak	36. Adygeak	

barruko hainbat herrik kapitalismorik ezagutu gabe komunismo-ra salto egiteko zoria izan du, Errusia-rekiko loturari esker. Ikuspegi honetatik Pedro Haundia txalotzekoa da. Eta alderantziz, Mosku-ren kontrako erresistentziako heroe nazionalak minimizatzeak.

1.5. Errusia, «anaia zaharra»

Kondaira tsaristaren rehabilitazio osoa, eta disimulorik gabea, bigarren mundu-gerraren ondotik gertatu zen batez ere. Errusoak izan ziren gogorkien nazismoa borrokatu zutenak. Garaienaren biharamunean, «herri errusiarra», ez «sovietarra», txalotu, aupatu eta zorionduko du Stalin-ek. Errusia-k ondo mezeria dauka Soviet Batasuneko herri guztien buruzagitza eta gidaritzza. Omena eta ospea zor diote errepublika guztiek Errusia-ko «anaia zaharrari».

Stalinismoaren garai honetan, heroe nazionalak ez dira gutxietsi eta isildu bakarrik egiten, chauvinista eta oskurantista bezala kondenatu eta historiaren infernura botatzen dira. Nazio hauen kondaira Errusia-rekin izan dituzten harremanetara erreduzitzen da. Besterik ez da aipatu behar.

Kultura nazionalak kontzientzien erdibitzaile eta atzerakoi bezala salatzen dira kultura soviético ofizialean. Herri horien monumentuak, poemak, epopeiak, mitoak eta heroeak zokoratu egiten dira. Herri horien hizkuntzen zeregina kultura errusiarra, eta honen historia eta lorpenak erreproduzitzea da, forma berri-tan Errusia abestea.

Tamaina honetak: rusifikazio sistematikorik bultzatzera, tsarismorik baldarrena ere ez zen ausartu.

1.6. Stalin-en ondorengoak

Stalin desagertzearekin, arrazoi askorengatik (barneko tirandurak, aginte borrokak, kanpokoekiko harremanak, bakezko koexistentzia, Yugoslavia eta Txina-ko komunismoak) komunismo nazionalak modan jarriko dira.

Industria aurreko epean, nazionalismoa aurrerakoi izan daitekeela, onartuko du berriro Kruschev-ek. Desestalinizazioarekin, Stalin-ek mundu-gerrakoan kolaborazionistatzat salatu eta mapatik eta entziklopedietatik eta egunkarietatik borratu eta deportatu zituen herriak rehabilitatu eta etxeratu egiten dira; alemanak eta Krimea-ko tartaroak ezik. Baina rehabilitazio hauek nazionalak, jeneralak dira, ez indibidualak, pertsonalak. Stalin-ek gar-

bitutako heroe nazional eta komunistarik ez da gogoratzen eta rehabilitatzen. Krushev deszentralizapen ekonomiko apur bat praxira eramaten ere saiaturiko da. Eta alderdiko koadroak indige-neizatzen, nazioetako jendez osatzen.

Krushev-en politika nazional berriaren asmoa ez da nazio-nalismoei su ematea. 1961ko Alderdiaren 21. Kongresuan harro aldarrikatuko du gizarte komunista, nazioen familia batua, jaiio minez dagoela. Ekonomiaren eta kulturaren aurrerakadak, eta soviatar denek bi hizkuntzaren (nazionalaren eta errusieraren) jabe izateak ekarriko dute laster, kontzientzia komunari esker, nazioen bereiztasunak eta gauza zahartzat jotzea. (Ikus 3. laukia).

Hélène Carrère d'Encausse-k ez dio ikusten politika nazional uniformerik komunismo soviatarri. Politika honen konstante nagusiak hauek lirateke: 1) Arazo nazionalaren gutxiestea eta errealitate honen ezaguketa eskasa. Batzutan gozo, bestetan zakar, beti nazio problema berehala konpon zitekeelakoan jokatu dute. 2) Lenin, Stalin, Krushev eta honen ondorengoak bat dotoz arazo nazionalaren irtenbideak nolakoa izan behar duen seinalatzerakoan. Konponbide bakarra desberdintasun nazionalak ezabatzea da. Erabilitako metodoetan bereizten dira.

Krushev-en analisisetan, Lenin-en politikak gotortu, indartu egin ditu nazioak. Baina heziketa eta kultura berriaren batasunak,

3. BREJNEV-EK 1977an:

- Soviet Batasunean elkarte historiko berri bat sortu da: Herri sovietikoa.
- Herri sovietikoaren batasun politiko eta sozialak ez du esan nahi inolaz ere desberdintasun nazionalak desagertu direnik.
- Nazio-politika leninistaren jokaera koherenteari esker, sozialismoa eraiki dugu, eta, aldi berean, lehen aldiz historian, ongi konpondu dugu nazio-arazoa. Herri sovietikoen arteko adiskidetasuna puska ezina da, eta komunismoa eraikitzen den bitartean, etengabe elkarrengana hurbiltzen ari dira, izpiritu-bizitza elkarri aberasten diote.
- Baina bide arrikutsutik abiatuko ginateke nazioen arteko hurbiltasun prozesu objetibo hau artifizialki behartzen hasiko bagina. Lenin-ek behin eta berriz erne jarri gintuen arrisku honen kontra, eta erakutsi hauetatik ez gara inoiz aldenduko.

Pravda 77.10.05

herriak elkar hurbildu egin ditu. Nazioen nahaste eta fusioaren bezperetan gaude. Herri osoaren Estatua jaio dela otsegiten du 1961ean. Haren ustez, elkargantzeko joera hau finkaturik eta osoki lorturik egongo da 20 urteren buruan, komunismoak bere azken helburua lortuko duenean.

Eta optimismo eta esperantza hauxe da, hain zuzen, *L'Empire éclaté*-ren autoreak dudan jartzen duena.

2. — Herri sovietar bat ala gehiago? Demografiaren analisia

Aurrena analizatzen den datua demografia da. Eta desberdintasun, kontrajoera eta kontradikzio zenbait aurkitzen du autoreak hemen.

2.1. Tesi ofiziala

Soviet Batasuneko demografiaren analisi ofiziala hiru printzipio hauek gidatzen dute: 1) Soviet Batasuneko jokabide demografikoan diferentziarik egon arren, gero eta gehiago batzen ari da. Demografikoki herri bakar bat bezala analiza daiteke. 2) Sistema sozialista da bakarrik populazio hazkuntza normal garantizatzeko gauza. 3) Soviet Batasuneko biztanlegoa etengabe haziz doa.

2.2. Soviet Batasuneko demografiaren astinaldiak

Soviet Batasuneko populazioaren historia normala ez beste gutzia izan da. Goseteak, izurriteak, gerrateak, purga politikoak, kolektibizazioak, sedentarizazioak, kontzentrapen zelaiak, lurralde anexo eta harrapaketak, ikaragarritzko astinaldi demografikoak izan dira. Autoreak egin kalkuletan, 1917-1946 urteetan 60 milioiko pasiboa izango zuen Soviet Batasunak, Baltiko-ko Estatuak, Besarabia, Karelia, Bukovina eta Polonia-ren zati batzu anexionatu ez balitu.

Bestetik 1970ean egindako zentsuak, (lehenengo bake epeko datuan ematen dizkiguna bera, eta horregatik oso inportantea) lurralde industrializatuen arazo beretsuak sortu zaizkiola azaldu du.

2.3. Soviet Batasuneko errepubliketako biztanleak

Izvestia egunkariak 1978ko uztailaren 2an emandako datuen arabera, Soviet Batasunak 261.200.000 biztanle ditu.

Gure autoreak darabiltzan numeroak 1970eko zentsukoak dira. Zaharragoak izan arren osoagoak dira eta elkar konparaketa ametitzen dutenak. Horregatik hemen emango ditugu. (Ikus 4. laukia).

4. SOVIET BATASUNeko BIZTANLEAK

Urteak	Biztanleak	Populazioaren hazkuntza epe bakoitzean	Populazioaren hazkuntza urtero	Gertakizun garrantzizkoenak
1897	125.000.000	%34,1	%0,98	Errusia eta Japoniaren arteko gerratea Mundu-Gerra Iraultza Gerra zibila
1926	167.676.000	%15,1	%1,19	Kolektibizazioa Industrializazioa Urbanizazioa Garbiketak (purgak)
1939	193.077.000	—% 5,9	—%0,49	Bigarren Mundu-Gerra Berreraikuntza
1950	181.700.000	%14,9	%1,76	Berreraikuntzaren jarraipena
1959	208.827.000	%15,8	%1,34	Bakealdi osoa
1970	241.720.000			

2.4. 1970eko zentsuaren emariak

1970eko datuak 1959koekin alderaturik, demografoek be-realdiko sorpresa jaso zuten. 1959-1970 urtean regresio aldia bezala agertzen dira.

Populazioa zahartu egin da. Jaiotzak gutxituz doaz, eta heriotzeak gehituz. (Ikus 5. laukia).

Emakumeen taldea analizatzen bada, ikusten da gazteak gutxitu egin direla, beranduago ezkontzen direla, seme-alaba gu-

5. SOVIET BATASUNEN POPULAZIOKO ADIN-MULTZOAK

Adin-multzoak	1897	1939	1959	1970
0-19 urtetakoak	48,4	49,3	37,4	38,0
20-59 urtetakoak	44,8	44,0	53,2	50,0
60 urte eta gehiagokoak	6,8	6,7	9,4	11,8

txiago ekartzen dutela. Guzti honengatik eta beste errealitate sozialengatik (etxe bizitzen arazoa, alkoholismoa, haurtzaindegien eskasia, erosotasun bilaketa) konprenitzen da «amatasuna» gutxitzea, eta demografo ofizialen prebisioak garai batetan baino dextentz zuhurragoak eta pesimistagoak izatea.

2.5. Bi dinamika demografiko

Baina, Carrère d'Encausse-ren ustez, 1970eko zentsuak begi bistan utzi duen daturik garrantzizkoena Soviet Batasunean bi joera demografiko txit desberdinak daudela da.

Mendebaleko errepublikek (eslaboek eta Baltiko-ko herriek, Moldavia salbu) estatu osoko batezbestekoa baino hazkuntza urriagoa daukate. Asia Zentraleko eta Kaukaso aldeko errepublikan populazioa osteraz haziz doa. Errusoek, bielorusoek, ukrainiarrek, Baltiko-koek, juduek, eta georgiarrek beraiek ere, demografi arazoa dute. Errusoena da bereziki azpimarkatzekoa. Izan ere Soviet Batasuneko talde demografiko, ekonomiko eta politikorik indartsuena dira. Eta mende honetako gerrateetan galerarik haundienak jasan arren, 1959 arte inolako atzerakadarik inoiz egin gabe beti haziz joan dira. 1970eko zentsuan azaldu da atzera egin dutela, eta hain zuzen hazkuntza demografikoa errazagoa zen bake aldiaren ondoren.

Musulmanek daukate kurba demografikorik aldekoena, Asia Zentralean eta Kaukaso aldean. Armeniarrek jokaera demografiko antzekoa daramate. (Ikus 6. laukia).

2.6. Emigrazio mugimendua

Esijentzia ekonomiko eta politikoen eraginez errepublika nazionaletan etnia desberdinak elkartzea edo nahastea espero zitezkeen. Zer gertatu da?

**6. NAZIONALITATE TITULARREN GARRANTZIA
ERREPLIKAZ ERREPLIKA. 1950-1970**

Errepublika titularrak	1959	1970	% 1959 errepublika bakoitzekoa %an	% 1970 errepublika bakoitzekoa %an
ERRUSIA	117.534.000	130.079.000		
Errusoak	97.864.000	107.748.000	83,3	82,8
UKRAINIA	41.689.000	47.126.000		
Ukrainiarrak	32.158.000	32.284.000	76,8	74,9
BIELORRUSIA	8.056.000	9.002.000		
Bielorrusoak	6.532.000	7.290.000	81,1	81,0
UZBEKISTAN	8.110.000	11.800.000		
Uzbekak	5.038.000	7.725.000	62,1	65,5
KAZAKHSTAN	9.295.000	13.009.000		
Kazakhak	2.787.000	4.234.000	29,8	32,6
(Errusoak)	(3.972.000)	(5.522.000)	42,7	42,4
GEORGIA	4.044.000	4.686.000		
Georgiarrak	2.601.000	3.131.000	64,3	66,8
AZERBAIDJAN	3.698.000	5.117.000		
Azeriak	2.494.000	3.777.000	67,5	73,8
LITUANIA	2.711.000	3.128.000		
Lituaniarrak	2.151.000	2.507.000	79,3	80,1
MOLDAVIA	2.885.000	3.569.000		
Moldaviarrak	1.887.000	2.304.000	65,4	64,6
LETONIA	2.093.000	2.634.000		
Letoniarrak	1.298.000	1.342.000	62,0	56,8
KIRGIZISTAN	2.066.000	2.933.000		
Kirgizak	837.000	1.285.000	40,5	43,8
TADJIKISTAN	1.981.000	2.900.000		
Tadjikak	1.051.000	1.630.000	53,1	56,2
ARMENIA	1.763.000	2.492.000		
Armeniarrak	1.552.000	2.208.000	88,0	88,6
TURKMENIA	1.516.000	2.159.000		
Turkmeniarrak	924.000	1.417.000	60,9	65,6
ESTONIA	1.197.000	1.316.000		
Estoniarrak	893.000	925.000	74,6	68,2

Carrère d'Encausse-k ondorio hauek atera ditu.

— Errusoa da herririk mugikorrena. 1970 urtera arte Ekialderako joera izan du. Ia Errepublika guztietan bigarren taldea dira biztanlez. Kazakhstan-en lehenengoa da, kazakhstanarren gainetik.

— Mendebaleko errepubliketan etxeokak proportzioz gutxituz doaz. Ekialdekoak eta Hegoaldekoak, aldiz, gehituz. Eta gehiketa hau ez da gertatzen ari errusoak absolutuki urritzen ari direlako, erlatiboki baizik, nazio hauek duten jaiokuntza altuagatik. Georgia da salbuespen bakarra. Hemen errusoak absolutuki ere gutxitzen ari dira.

— Une honetan emigrazio errusiarra masiboa da. Mendebaldera, Lituania-ra ezik, eta Asia Zentratera doaz ugarien. Kaukasoa aldera gutxi doaz Herri hauek itxi egiten zaizkie.

2.7. Etorbizuna

H. Carrère d'Encausse-k uste du, jaiokuntzari buruzko hiri-jokabidea laborarien artean zabaldu dela. Laboraria hiritartu egin da. Baina laborari hiritartu honek, musulmanen kasuan, jaiokuntzari buruzko jokaera berezia gorde du. Gaurko joera demografikoak 2.000 urtera arte iraungo omen du. Gaurko dinamika Asia Zentraleko biztanleak hirualakotu egingo ditu. Asia Zentralekoak ia 72 milioi izatera iritsi daitezke.

Hala ere biztanlegoaren erdia errusoa izango da.

Dinamika demografiko desberdin hauek eragin politiko handia izan dezakete, eta desekilibrio ekonomikoak sor ditzakete.

3. — Demografia eta ekonomia

Soviet Batasuneko egoera ekonomikoa kritikoa egiten duten hiru faktore aztertzen ditu autoreak: langile falta, eta honen distribuzio txarra; emigrazioaren anarkia; eta Zentro Asian sortuko den lan gabezia.

3.1. Langile falta

1970 arte edo, langile ugari euki du Soviet Batasunak. Baina aurrez ikus daiteke ondorengo 30 urteetan urritu egingo zaiola. Problema, langile faltan baino areago, honen banaketan datza. Oro har, Soviet Batasunak izango du jenderik aski, baina ez behar bezala banatua. Lanik gehiena dagoen tokian da motele-

na biztanlegoaren dinamismoa; eta lanik ez dagoen tokian biziena.

3.2. Emigrazio anarkia

Soviet Batasuneko biztanlea oso mugikorra da. Asko emigrazen du. Baina herri guztiak ez dira berdin mugitzen. Eslaboak eskualde guztietara (Kaukaso-tik irtetzen ari direla dirudi) doazen bitartean, asiarrak gutxiago eta zibilizazio berdina duten lurraldetara joan ohi dira.

Gehienetan laborariak hiritarrak baino aisago mugitzen dira. Baina Kaukaso-n eta Asia-n bestela gertatzen da.

Ipar-mendebaldetik, Siberia-tik, Ekialde urrunetik jendea ihesi dator, eskualde erosoagotara. Eta kontrako joerarik ez da somatzen. Baina Soviet Batasunak daukan potentzial ekonomikoa lurralde gogor horietan dago hain zuzen. Beraz hor behar dira langileak.

3.3. Lan gabezia Asia Zentralean

Jendetzaren ugaritasunak lan falta sortzen du. Laborariak ez du hirira joan nahi. Laborantza mekanizatuz doa. Baina makinak lanik gabe uzten dituenekin batera, mekanizazio horretan tekniko ukrainiar eta errusiarrak dabiltzala kontu egin behar da. Lehengaiak ugariak diren arren, horien elaborazioa mendebaldean egin ohi da. Asia Zentralea ez industrializatzeko interesaren arrazoia, Txina-ren gosea ez gaiztotzea dateke autorearentzat.

Zein politika jarrai jendea Siberia-ra, Ekialde urrunera edo erosotasunik ez duen lurraldera erakartzeko? Eragingarri ekonomikoekin batera sentimentalak ere zaindu beharko dira. Familia osoen, eta neska-mutilen emigrazioa potentziatu beharko da, emigrazio egonkorragorik eta iraunkorragorik nahi bada.

Asia Zentraletik jendeari mugitzea asko kostatzen zaio. Klima goxoa du. Gutxiago irabazi arren ondo bizi da. (Ikus 7. laukia). Bizitzeko behar duen asko etxean produzitzen bait du. Bestalde, gutxiago behar du. Islam-ak galerazita, alkoholik ezin du edan. Ez du haurtzaindegitan dirurik gastatzen; hiru belaunaldi bizi dira familietan, eta amonak zaintzen ditu haurrak. Gainera bere aberriari atxekiagoa dago asiarra. Kultur homogeneitatea faktore garrantzizkoa da asiarra inora mugitzeko.

Ekonomia eta demografiaren arteko kontradikzio hauek benetako desafio dira. Botere zentralak, herri soviatarra ekonomia baterakuntzak eta kultur desarroiloak batuz doala dioen bitar-

7. KOLKHOZETAKO SOVIETARREN ERRENTAK
(Batazbesteko nazionala = indizea 100)

Errepublikak	Urteko errenta familiako	Errepublikak	Urteko errenta familiar bakoitzeko
Turkmenia	140	Estonia	182
Lituania	136	Letonia	151
Estonia	127	Lituania	143
Georgia	127	Ukrainia	109
Armenia	122	Errusia	108
Uzbekistan	120	Bielorrusia	107
Kazakhstan	119	Georgia	106
Letonia	119	Moldavia	98
Kirgizistan	107	Turkmenia	78
Azerbaidjan	106	Kazakhstan	77
Tadjikistan	105	Armenia	77
Errusia	99	Kirgizistan	71
Bielorrusia	98	Uzbekistan	68
Moldavia	97	Azerbaidjan	65
Ukrainia	91	Tadjikistan	58

tean, kontrako dinamismo ekonomiko eta demografiko objektiboak tratatzen ari bait zaizkio.

4. — Indar bateratzaileak: politika, Partidua, Armada

Soviet Batasuneko herriak bateratzeko asmoaren kontra dauden faktore ekonomiko eta demografiko objektiboak ikusi ondoren, indar integratzaileak har daitezkeen alderdiaren eta armadaren politika azter genezake H. Carrère d'Encausse-ren eskutik.

4.1. Federalismoaren egia

Lenin-ek eta Stalin-ek sistema federalista hautatu zuten, baina projektu bateratzailearen lehen pauso bezala. Helburu bateratzaile beraren atzetik ibili dira Krushev eta honen ondorengoak, nazionalitateetako eliteen etsaigoa irabaziz.

1966. urteaz geroztik polemika bizia dago Soviet Batasunean, erregimen sovieta nazioei emandako tratua eta hauen desa-

rroilu kulturalaren aldeko politika bere hortan defenditzen dutenen, eta politika bateratzailearen esijentziaz nazio fenomenoak gainditzera jo behar dela uste dutenen artean. Politika federalista eta nazioen desarroiloa helburutzat hartzen dute haiek; batasunerako urrats bat bezala, hauek. Haientzat erregimen sovieta-rraren lorpenik bikainenetakoa da nazio arazoari emandako soluzioa, eta eutsi egin behar zaio. Hautentzat, arrakastarik ukatu gabe, egoera gainditu egin behar da.

Hautaturiko politika bateratzailearekin logiko, botere zentralak nazionalitateak ahuldu egin nahi ditu. 1976ko Konstituzioan, batasunaren instantziak indartsuago dirudi nazionalitateen bereiztasunekiko errespetoak, nazioen arteko igualitarismoak baino. Printzipio federalistaren kutsua galdu egin du. Jaiotzekoa zen, eta jaio omen den, «herri sovieta berria» sagaratu nahi du Konstituzio horrek. Sistema federalista kentzeraino ez da ausartu; baina arima jan dio. Federalismoak «iraganeko superbizipen» hutsa dirudi.

Lehenago ere Konstituzioz errepublika bakoitzak bazituen Batasunetik separatzeko, eta armada propioa eraikitzeko eskubiak (azkeneko hau Bigarren Mundu-gerraren ondoren, Ukainia eta Bielorrusia ONU n sartzeko eskatzen zitzaien baldintza) ez dira inoiz ezer seriorik izan. Baina azkeneko Konstituzioak sesesorako mekanismoa zaildu egin du, eta armada eraikitzeko eskubidea kendu.

Federalismoaren izpiritua zenbateraino murriztu den jabetu daiteke, Soviet Batasuna «Herri osoaren Estatu» bezala definitzen denean, eta Konstituzioz Alderdiak nola inbaditzen duen Estatu ikusten denean. Alderdia Estatuaren bihotz eta honen indar gidaria da (art. 6). Estatu «zentralismo demokratikoaren» printzipioaren gain antolatuta behar da, Alderdiaren antzera (art. 3). Azken Konstituzioak nazionalismo nahikundeak itozteko harma ezin hobea dirudi.

Hori legez. Eta gertatzez? Zein izan da eta da Soviet Batasuneko federalismoaren mami erreala?

Soviet gorenekoan, nazioak ondo baino hobeto ordezkaturik daude. Baina aginte erreala dagoen tokietan oso besterik gertatzen da. Soviet goreneko Praesidium baitan, presidentzia, Estatu buruaren funtzioak dituena, Mikoian-en kasuan (1964-1965) ezik, beti eslaboek euki dute. Ministrari Kontseiluan errusoak eta beste eslaboak %90 dira. Eta presidentea ere beraiena izan da beti, Stalin-en kasua salbu. Baina ez Mikoian ez Stalin, ezin daitezke nazionalitateen errepresentantetzat har.

Errepublika mailan, Stalin-en garaian ez bezala, autoktonoak daude gobernuan. Baina ez dute autonomia politikorik. Adibidez, Errepubliketako Soviet gorenkoen bilkurak, Soviet Batasune-koak berea egin ondoren izaten dira. Benetako autonomiarik balego, alderantziz izango litzateke, inizatiba eta ideia politikoak gora eraman ahal izateko. Errepubliketako Soviet Gorenkoak goitik ekarritako kontsignak nola aplika aztertzeke bestetarako ez dira.

Zein neurritako autonomia duten ere ikus daiteke, Soviet Batasunaren organigraman zein kompetentzia diren federalak eta zein Errepublika bakoitzarenak jabetuz. Errepublikaren esku utzi ohi dira garrantzi eskaseko arazo lokal batzuen hondarrak². Egoera honetan aldaketarik baldin bada, zentralismoaren mesedetan gertatzen da. (Ikus 8. laukia).

Konklusio bezala esan daiteke, bada, stalinismoaren garaian baino hobeto ordezkaturata baldin badaude nazionalitateak, erabakimen politikoa errusoen eskutan dagoela, bai boterearen organo gorenkoak beraiek dauzkatelako, bai aginte federalaren hesparrua errepubliken bano askoz zabalagoa delako.

8. FEDERAZIOAREN ETA ERREPUBLIKA BAKOITZAREN ESKUBIDE ETA EGINKIZUNAK

I. — *Soviet Batasunaren eskubideak*

- Estatuetik eta beste nazioarteko organismoetik harremanak ordezkatzeko; Errepublika federalen atzerriarekiko harremanak koordinatzea.
- Bake eta gerraren arazoak; soberaniaren eta muga estatalek gordetzea; defentsa antolatzea; indar harmatuak gidatzea.
- Errepublika berriak Soviet Batasunean onartzea. Errepublika barneko beste eskualde autonomoen eraikuntza ontzat ematea; muga estatalak erabakitzea; Estatu seguritatea garrantzitzea.
- Politika ekonomiko eta sozial bateratua bideratzea; teknika eta zientziaren norabide nagusiak ematea; Soviet Batasuneko egitamu ekonomiko eta soziala landu eta erabakitzea; balantze estatal bakarra, eta sistema monetario eta kreditizio bakarra zuzentzea; prezio politika eta lan banaketa gidatzea; Federazio mailako garrantzia duten sektoreen zuzendaritza.
- Kanpoko merkatalgoa eta beste ekintza ekonomikoak monopolio estatalaren printzipioaren gain zaintzea.
- Estatu guztirako botere eta administrazioaren printzipio komu-

nak finkatzea; lege ordenamendu bateratua segurtatzea. Errepubliketako Konstituzioek S. Batasuneko Konstituzioa gordetzen duten ala ez kontrolatzea.

- Soviet Batasuneko legeek berdin balio dute errepublika guztietan. Haren eta hauen legeen artean gatazkarik sortuko balitz, Soviet Batasunak du azken hitza.
- Irakaskuntza eta osasun publikoaren printzipioak erabakitzea; lanari buruzko legeziazio nagusia; legeziazio zibila, penala eta, lan zuzentzailearen printzipioak determinatzea; ezkontza eta familiari buruzko legeziazio oinarrikoa erabakitzea.

II. — *Errepublika federatuaren eskubideak*

- Ezarritako mugen barnean autonomia du botere estatala bere lurraldean erabiltzeko.
- Bere konstituzioa egin dezake, Soviet Batasunarenarekin ados dagoena eta Errepublikaren berezitasunei dagokiena.
- Errepublikaren eskubide soberanoak babestu egiten ditu Soviet Batasunak.
- Soviet Batasunaren prerrogatibak bere lurraldean betetzen laguntzen dio; goragoko boterearen eta administrazioaren erabakiak praktikara eramaten ditu.
- Soviet Batasunetik separatzeko (bereizteko) eskubidea du.
- Atzerriko Estatuekin harremanak euki, tratuak egiteko eta ordezkari diplomatikoak trukatzeko eskubidea du.
- Desarroilo ekonomiko sozial orokorra aseguratzen du.
- Bere lurraldearen zatiketa administratiboa erabakitzen du.
- Bere konpetenziako arazoetan, Estatu osoko haziendaren eta beste organismoen ekintza koordinatzen eta kontrolatzen du.

1977ko Konstituzioa

4.2. Alderdi Komunista

Soviet Batasuneko Alderdi Komunistak 15.638.891 lagun zituen 1976ko urtarrilaren leian. Organizazio hau da Soviet Batasuneko Errepublika eta talde nazionalen arteko batasunaren zimentarria. (Ikus 9. laukia).

Alderdiak Estatu osoaren interesei begiratzen die, nazionaleri baino areago. Errepublika eta talde etniko denak daude ordezkaturik Alderdi barruan. Baina ez proportzio berean. Georgian, armeniarrek, errusoak eta juduak dira proportzioz uga-

9. SOVIET BATASUNEKO ALDERI KOMUNISTAKO KIDEAK

Urtea	Alderdiko kideak eta kandidatoak
1917	23.600
1918	115.000
1921	576.000
1923	381.400
1924	350.000
1930	1.677.910
1933	3.555.938
1934	2.701.000
1938	1.920.000
1939	2.306.973
1945	5.760.369
1950	6.340.183
1955	6.957.105
1960	8.708.667
1965	11.758.169
1970	14.011.784
1972	14.631.289
1976	15.638.891

rienak Alderdi barruan. Musulmanak, Baltiko-koak eta moldaviarrak, gutxienak. (Ikus 10. laukia).

Soviet Batasuneko Alderdia ez da errepublika desberdinetako alderdien federaziorik. Nazionalitate gutzietan bazkideak dituen alderdi bakarra da.

Alderdiko bazkideen erreklutamendua egiterakoan, nazionalitateak ongi ordezkaturata egon daitezzen nahi da. Baina ekilibrio hori ez da ikusten botere organotan. 1976ko XXV. Kongresuan aukeratutako Komite Zentralean eslaboek, populazioz %73 izanik, %82 lortu zuten. Politburokoen artean 16tik 2 besterik ez dira nazionalitateetatik datozenak, eta biak hauen ordezkari baino gehiago botere zentralaren nazionalitateekiko kontroladore dira. Sekretaritzan, berriz, ez dago nazionalitateetarik, granorik ere. Botere maila honetan errusoak eta beste eslaboak dira nagusi.

Errepubliketako Alderdi komunistek ez dute autonomiarik. Mosku-ko zentruak du azken hitza. Zentruaren kontrola, gaurko organigraman, errepublikako Alderdi komunistaren bigarren

10. NAZIONALITATEAK ALDERDI KOMUNISTAN

Nazionalitateak	Soviet Batasuneko Alderdi Komunistan % zenbat kide			Nazionalitatea populazioarekin alderaturik	Alderdiaren eta populazioaren erlazioa	1.000 biztanleko zenbat komunista
	1961	1967	1976	1970	1976/1970	1976/1970
Errusoak	63,54	61,86	60,63	53,37	1,14	74
Ukrainiarrak	14,67	15,63	16,02	16,86	0,95	62
Bielorruoak	2,98	3,35	3,60	3,75	0,96	62
Uzbekak	1,48	1,73	2,06	3,80	0,54	35
Kazakhkak	1,55	1,57	1,81	2,19	0,83	53
Georgiarrak	1,77	1,65	1,66	1,34	1,24	80
Azeriak	1,10	1,28	1,48	1,81	0,82	53
Lituaniarrak	0,44	0,56	0,68	1,10	0,62	40
Moldaviarrak	0,28	0,37	0,43	1,12	0,38	25
Letoniarrak	0,35	0,39	0,42	0,59	0,71	46
Kirgizak	0,28	0,31	0,32	0,60	0,66	34
Tadjikak	0,34	0,37	0,41	0,88	0,47	30
Armeniarrak	1,67	1,58	1,50	1,47	1,02	66
Turkmeniarrak	0,28	0,28	0,31	0,63	0,49	32
Estoniarrak	0,25	0,30	0,32	0,42	0,76	49
Zenbait herri	9	8,78	8,35	10,07	0,83	54

sekretario deritzanak darama. Lehenengo sekretarioak ia beti autoktonoak diren bezala, bigarrenak errusoak edo eslaboak behintzat izan ohi dira, aparatu zentralean hezitakoak. (Ikus 11. laukia).

4.3. Armada

Komunitate soviatar berriaren eragilerik nagusienetakotzat hartzen da Armada. Nazio askotarikoa da. Eta haren funtzioetarako bat nazioen integrazioa bultzatzea da.

Tsarismoa, armada ongi egituratu eta batua egiten saiatu zen. Horretarako 45 talde etnikoetako mutilek ez zeukaten armadara sartzerik. Musulmanak ziren bereziki baztertuak. 1917ko iraultzarekin armada nazionalak sortu ziren. Musulmanek ere osatu zuten berea.

Lenin-ek ongi ikusi zuen arriskua. Inperioak baturik zeuzkan nazioak bakoitza bere aldetik joan zitezkeen. Armada Gorriaren mendean gelditu ziren armada nazionalak. Operazio hau ez zen gertatu krisi eta erreboltarik gabe. Ukrainiarrek oso goiz salatu zuten Armada Gorriaren rusifikazio eginkizun hori. 1923an, XII.

11. ALDERDIAREN EGINKIZUNAK

- Soviet Batasuneko Alderdi Komunista, gizarte sovietikoa gidatzen eta zuzentzen duen indarra da; haren sistema politikoaren eta organizazio estatal eta sozialaren erdigunea. Soviet Batasuneko Alderdi Komunista herriarentzat eta herriaren zerbitzuan dago. (1977ko Konstituzioa, 6. art.).
- Alderdi Komunista herriarentzat eta herriaren zerbitzurako da. Organizazio politiko eta sozialaren gorenko forma da; gizarte sovietikoa gidatzen eta zuzentzen duen indarra. Alderdiak herri sovietikokoaren ekintza kreatzaile handia zuzentzen du; herriak azken helburura —komunismora— iristeko daraman borroka organizatu, koordinatu eta zientifikoki oinarritu egiten du.
- Alderdikidearen eginkizuna da internazionalismo sozialistaren eta abertzaletasun sovietikokoaren ideiak langile masen artean gogoz zabaltzea; nazionalismo eta chauvinismoaren superbizipenak borrokatzea; hitzez eta egitez Soviet Batasuneko herrien arteko adiskidetasuna sendotzea; esparru sozialistako herriekin eta herri guztietako langile eta proletariekin loturak indartzea. (1966ko Alderdi Komunistaren Estatututik).

Kongresurakoan, Nikolai Skrypnik boltxebikeak deklaratzeko zuen: «Gaur, Ukrainiaren eta populazio ez erruso guztiaren rusifikaziorako instrumentu da armada». Eta beste batek honela zion:

«Ez dezagun ahantz, Armada Gorria ez dela, objetiboki, laborariak izpirituan proletarioan hezteko instrumentua bakarrik. Rusifikazio instrumentu da. Milaka eta milaka laborari bidaltzen ditugu Tula-ra eta dena errusieraz ulertzea behartzen ditugu. Zuzena al da hau? Ez noski. Proletalgoak zergatik du horren beharrik? Inork ez daki ezer horretaz. Aginte errusoaren esturturen inertziaren ondorio da hori. Gure goi agintaritzaren erruso da gehienbat. Hau horrela izan arren, Tula-ra bidalitako gure laborari ukrainiarrek, eta agintari errusoaren azpian jarritakoek, heziketa politiko eta kulturala beren hizkuntzan har lezakete. Horra bigarren arazoa, hizkuntza nazionaletan mintzatzen dakiten koadroak sortzea»³.

Armada Gorriak ez zituen armada nazionalak desegin, bere baitan integratu baino. 1920ko dekadaren goiko koadroak errusoak ziren. Behean bereizten ziren nazionalitateak. 1938an soldaduzka derrigorrezkoa bihurtu zen. Unitate nazionalak hautsi, eta hizkuntza bakarra errusiera jarri zen. Gerraren beharrei erantzutearren sortu ziren berriz unitate nazionalak, gerra ondoren berriro lehengo egoerara itzultzeko.

Eginkizun bateratzailearen kontzientzia argia du armadak. 1967ko urriaren 12ko lege militarrek garbi dio: soldaduzkaren helburua da, rekluta desberdinak unitate nahasietan elkarrekin nahastea, eta urte horietan errusiera erabiliz kulturak nahastea. Bi hiru urtetako errusieraren erabilketak, heziketa tekniko eta politikoak gazteen kontzientzia nazionala aldatu nahi dute. 1972an Brejnev-ek armada «internazionalismo eskola» eta «honen enkar-nazio bizia» zela deklaratzeko zuen:

«Gure armada, armada berezia da zentzu honetan: internazionalismorako, senidetasun sentimentuen heziketarako, Soviet Batasuneko nazio eta nazionalitate guztien solidaritasun eta elkar arteko errespeturako eskola delako. Gure indar harmatuak familia bakarra dira, internazionalismo sozialistaren enkar-nazio bizia»⁴.

Ez dirudi, ordea, armadak herrien batasunik isladatzen duenik. Errusoak unitate modernoetan daude bereziki, asiarrak beste mailakoetan dauden bitartean. Goiko agintea eslaboa da, erruso eta ukrainiarra. Diskriminazio honen zioa ez dago heziketa teknikoaren eskastasunean jartzetik. Asiako musulmanena espl-

katuko luke horrek, baina inola ere ez baltikokoen, georgiarren eta juduen baztertea.

Mendebaleko autore batek atera dituen kontutan, abizenen jatorriaz baliaturik, «1940 eta 1976 artean izendatutako jeneralen artean %91 eslaboak dira: %60 errusoak, %20 ukrainiarrak, %4 bielorrusoak, %7 ukrainiarrak edo bielorrusoak; eta %2 poloniarrak. Estatu osoko Soviet goreneko ofiziale jeneralak %95 eslaboak dira: %80 errusoak eta %15 ukrainiarrak.

Armada ez da gizartearen erreflejoa, boterearena baizik.

Armadak, de facto betetzen al du eman zaion eginkizun bate-ratzaile hori? Urainiarren kasoan badirudi baietz. Kexak izan dira behintzat. Ivan Dziuba-k honela salatzen du armadaren eginkizun desnazionalizatzailea:

«Milioika ukrainiar gazte, nazionalki desbideratuta, hizkuntza kontuan desmoralizatuta etxeraten dira, soldaduzkako urteak bete ondoren. Aldi berean rusifikazio eragina dute beste gazteen artean eta populazio osoaren barnean. Sekula Ukraina-ra itzuliko ez diren multzoaren haundia kontutan hartu gabe. Desarroi-ko nazionalarentzat zeinen kaltegarri den hori jabetzea ez da zaila».

Baltiko, Kaukaso eta Asia-ko herrietakoak sendotu egiten dira beren nazionalismoan, teoriako armada supranazionala, gertatzez, armada errusoa dela konstatatzen bait dute.

5. — Hizkuntz politika integrazioaren ala nazioen alde?

Hizkuntz politika da nazio politika sovietarraren alderdirik interesgarri eta orjinalena.

5.1. Iraultzaren hizkuntz politika

«Nazioen presondegia» ireki zenean, hizkuntzak promozio-tzeko erabakia hartu zuen iraultzak. Hizkuntzaren pizkundea, nazioaren esistentziaren sinbolo zen, eta horrela erreibindikapan nazionalistak konpondu nahi ziren, denen elkarbizitzarako giroa sortuz. Gainera iraultzaren ideologia komunista bazter guztietara zabaldu behar zen, eta horretarako biderik azkarrena herri ba-koitzari hizkuntza nazionalen mintzatzea zen.

5.2. Hizkuntz berdintasuna ala hierarkia?

1930ean 130 hizkuntza kontatu ziren Soviet Batasunean. Egun 70 bat gelditzen dira edo kontatzen dira.

Hizkuntza hauek denak berdinak dira. 1976ko Konstituzioak dioenez, hiritar sovieta guztiek dute «beren ama-hizkuntza eta Soviet Batasuneko beste herrien hizkuntzak erabiltzeko posibilitatea» (art. 36).

Berdintasun honek eskola, argitalpenak, komunikabideak nork bere hizkuntzan izateko eskubide eta posibilitatea adierazten ditu.

Baina gertatzez badago hizkuntz hierarkia bat, eta, gainera erdi ofizialki ontzat ematen dena:

1. Soviet Batasunerako herrien harreman internazionaletarako, errusiera.

2. Errepublika federatuen hizkuntza literario nazionalak: ukrainiera, bielorrusiera, uzbekera, kazakhera, kirgizera, turkmenera, tadjikera, armaniera, azebaidjanera, georgiera, moldaviera, letonera, lituaniera, estoniera.

3. Errepublika eta eskualde autonomoen hizkuntza literarioak: tatarera, baxkirrera, udmurtera, avarrera, adygera, ossetera, khakassera, txetxenera, etab., guztitara berrogei hizkuntza inguru.

4. Ipar aldeko eta beste tokietako herri batzuren bizitzan funtzio sozial eskasa betetzen duten hizkuntza idatziak: koriakera, nenetsera, nanaiera, kurdera, etab., denetara hamar bat hizkuntza.

5.3. Hizkuntza, kontzientzia nazionalaren suspergarri

Hizkuntzen desarroiloak beroietan mintzatzen diren herriei beren nortasuna gordetzen die, eta hori kultura politiko bateratua sortu nahi zuen sisteman. Baina hizkuntz igualitarismoa ez da politika linguistiko honetan helmuga definitiboa, epe baten bukaera eta elebitasun aroaren hasiera baino. Hemendik sortu behar zuen gizon sovieta berriaren kulturaren espresabide bezala, hizkuntza nazionalak guztien hizkuntza komunari, errusierari leku emango zioten. Honela pentsatzen zuen Lenin-ek ere errusieraren aurrerakadaren alde agertzen zenean: «Errusiako biztanle bakoitzak errusiera ikastearen alde gaude gu. Baina gauza bat da nahi ez duguna, hortara *behartzea*». Alfabetoen «zirilizazioa eta beste hizkuntzetan, batez ere ahulenetan, hitz tekniko errusoak samaldan sarreraztea erabaki zuen erregimenak politika bateratzaile hori zuen asmotan.

5.4. Hizkuntza nazionalen sendotasuna

Oso konplexua da hizkuntzen gaurko egoera. Errepublika diren nazionalitateek ongi babestuta daukate beren hizkuntza. %90etik gora gordetzen dute ama-hizkuntza bezala. Ahulagoa da errepublika barnean edo eskualde autonomoetan kokaturik dauden nazionalitateen hizkuntzen egoera. Territoriorik ez duten aleman, poloniar eta juduen kasuan, hizkuntza galduz doa. (Ikus 12. laukia).

Krushev-ek 1961ean hizkuntza nazionalak ahultzen ari zirela zioen bitartean, 1959 eta 1970eko zentsuen konparaketak, oso sendo daudela agertzen du. Kaukaso-ko herriak eta musulmanak sendoago lotzen zaizkie beren hizkuntzei. Hiritarrak laborariak baino gutxiago; eta gizonezkoak, emakumezkoak baino.

5.5. Herri ez-errusoak eta errusiera

1959tik 1970era artean, absolutuki errusierak aurrera egin du erruso ez direnen artean. Baina ez erlatiboki. Asimilazio linguistikoak oso bide gutxi egin du.

Heziketak dakarren rusifikazioa arakatzerakoan hiru talde bereizten ditu Carrère d'Encausse-k:

— Juduak, tartarok eta alemanak: lurralde propioaren faltaz, heziketa nazionalerako eskubideak aurrera atera ezinik, erruartzatzen ari dira.

— Bielorrusoak, ukrainiarrak, moldaviarrak, Baltiko-koak, kazakhstandarrak: beren ama-hizkuntzari atxekirik egon arren, %25 edo %50 elebidun dira.

— Georgiarrak, armeniarrak, Asia Zentraleko musulmanak: errusiera oso arrotz egiten zaie.

Rusifikazioa txikiagoa da errepublika propioa dutenen nazioengan eta Errusia-ren periferia urrunean dauden nazioengan. Desarroilo kulturala eta nazionala zenbat eta berriago eta artifizialagoa izan, orduan eta arinago lotzen zaio bere hizkuntzari. Bielorrusoen eta moldaviarren kasua aipa daiteke. Asia erdiko Kaukasoko kulturek eta hizkuntzek, aldiz, tinko diraute.

5.6. Heziketa eta integrazio nazionala

Printzipioz edozein hizkuntzatan eskola-urte osoak eman daitezke. Errealitatea oso ezberdina ere izan daiteke, ordea, errusieraren promozioaren aldeko politika era batean nahiz bestean indartzen saiatu delako.

**12. TALDE NAZIONALEKO % ZENBATEK DAUKAN BERE
HIZKUNTZA AMA-HIZKUNTZA BEZALA**

Nazionalitateak	1926	1959	1970
Errusoak	99,7	99,8	99,8
Ukrainiarrak	87,1	87,7	85,7
Bielorrusoak	71,8	84,2	80,6
Lituaniarrak		97,8	97,9
Letoniarrak		95,1	95,2
Estoniarrak		95,2	95,5
Moldaviarrak	92,3	95,2	95
Georgiarrak	96,5	98,6	98,4
Armeniarrak	92,4	89,9	91,4
Azerbaidjandarrak	93,8	97,6	98,2
Kazakhkak	99,6	98,4	98
Uzbekak	99,1	98,4	98,6
Turkmeniarrak	97,3	98,9	98,9
Tadjikak	98,3	98,1	98,5
Kirgizak	99	98,7	98,8
Tartaroak	98,9	92	89,2
Txubaxak	98,7	90,8	86,9
Baxkirak	53,8	61,9	66,2
Mordwinoak	94	78,1	77,8
Mariak	99,3	95,1	91,2
Udmurtak	98,9	89,1	82,6
Komiak	96,5	88,7	83,7
Kareliarrak	95,5	71,3	63
Kalmukak	99,3	91	91,7
Kabardinak	99,3	97,9	98,1
Osetiarrak	97,9	89,1	88,6
Txetxenoak	99,7	98,8	98,8
Daghestango herriak	99,3	96,2	96,5
Karakalpakiarrak	87,5	95	96,6
Buriatak	98,1	94,9	92,6
Yakutiarrak	99,7	97,5	96,2
Juduak	71,9	21,5	17,7
Alemanak	94,9	75	66,8
Poloniarrak	42,9	45,2	32,5

Gure autoreak hiru puntu aztertzen ditu: 1) eskolak, nazionalak, errusoak ala mixtoak diren; 2) eskola nazionaletan errusiarri egiten zaion tokia; 3) hizkuntza nazionalaren irakaskuntzaren iraupena. Hiru faktoreok aztertuz talde hauek bereiz daitezkeela uste du:

— Eslaboak: Ukraina, Bielorrusia, Moldavia. Hemen eskola rusifikatzen ari da. Adibidez Ukrainian, 1972ko datuetan, 27.500etik 22.000 eskoletan ukrainieraz irakasten da; 4.700etan, erruseraz; gainerakoetan, minorien hizkuntzetan. Ukrainieraren aldeko egoera hau ez da ordea dirudien bezain ona. Lehenengo, errusierazko irakaskuntza ematen duten ikastetxeak hogeitertan doblatu egin dira, ukrainieraz ematen dutenen kopurua 28.000 eskoletatik 23.000tara jaitsi den bitartean. Bigarren, zenbakiak engainagarri dira. Izan ere eskola txiki eta haundi, irakaskuntzako ziklo osoa edo partziala ematen dutenen eskolak zaku berean sartzen bait dira. Ziklo osoa ematen duen hiriko ikastetxeak erraz izan ditzake baserri eskola batek baino 10 aldiz ikasle gehiago. Eta hirietako eskolak errusierazkoak dira, batez ere, baserri girokoak ukrainierazkoak diren bitartean. Goi mailako irakaskuntzan, aldiz, errusiera da nagusi.

— Kaukaso-ko eta Baltiko-ko nazioak: eskola nazionalak oso indartsuak dira haurtzaindegitik unibertsitateraino. Baina horregatixe, errusieraren irakaskuntzari toki asko eman ohi zaio. Estonia-ko %73 eskoletan estonieraz irakasten da. Lituania-n %84k lituanieraz irakasten du. Goi mailako irakaskuntza hizkuntza nazionalen ematen da gehienbat. Georgia-n lautik hiru eskoletan georgieraz irakasten da. Errusierazko eskolak apika dira gehiago armenierazkoak baino. Goi mailako irakaskuntza georgieraz ematen da nagusiki; eta indartsua eta kalitate handikoa da.

— Musulmanak: eskola errusoen kontrako borroka latza daramate. Populazio autoktonoak, nahiz hiri nahiz baserri girokoak, bere eskolak nahiago ditu. Unibertsitateetan eta errusieraren aldeko politika nabarmena segitzen da. Errusieraren ezaguketa oso motza da nonbait; eta goi mailako ikasketak errusieraz egitera behartzen dute. Horrek sortzen du erresistentzia. Musulmanen talde honetan bestelako joera agertzen duena Kazakhstan da. Autoktonoak minoria direlako eta errusiera ongi menderatzeak promozio soziala esan nahi duelako, hirikoek eskola errusoetara jotzen dute; baserri girokoak joaten dira hizkuntza nazionaleraz irakasten duten eskoletara.

— Beste errepubliketan kokaturik dauden herriak, batez ere Errusiako errepublika federalaren barnean daudenak: eragozpen gogorrak dauzkate irakaskuntza nazionala salbatzeko. Errusieraren irakaskuntza lehen urtetik ematen hasten zaie hurrei. Goi mailako irakaskuntza errusieraz izan ohi da. Hizkuntza nazionalen ematen den irakaskuntza lehen urteetara mugatzeko joera

dago. Errusiako errepublikan dauden herri gehienak abiada biziaren erusiaritzen ari dira. (Ikus 13. laukia).

Ondorio jeneral bezala esan daiteke, beraz, Errusiako errepublikako nazioetan gertatzen ari den rusifikaziorik ez dagoela periferiako lurraldeetan, batez ere Kaukaso eta Asia Zentralean.

Ez da ahaztekoa azken urteotan garai batean jarraitu zen hiztegiaren rusifikazioaren kontra, hizkuntza haundi eta indartsuenak beren hiztegia desrusifikatzen ari direla.

5.7. Rusifikazioaren aurka

Rusifikazio asmoen kontrako borroka bereziki Georgia-n, Uzbekistan-en eta tartaroengan somatzen da.

Georgia-ko idazleen VIII. Kongresuan Revez Djaparidzé-klarma deihadarra jo zuen. Barnategi batzutan bostgarren kurtositik aurrera, eta unibertsitatean, materia batzuen irakaskuntza

13. HIZKUNTZA NAZIONALEZKO ESKOLAREN IRAUPENA

Nazionalitate titularrak Errusiako errepublikan	1958	1972
Baxkirak	1-10	1-10
Buriatak	1-7	1-6
Txetxenoak	1-4	Eskolaurea bakarrik
Txubaxak	1-7	1-4
Inguxak	1-4	Eskolaurea bakarrik
Kabardoak	1-4	Batere ez
Balkarrak	1-4	—
Kalmukak	1-4	—
Kareliarrak	ezezaguna	Ezezaguna
Komiak	1-7	1-3
Mariak	1-7	0*-3
Mordwinoak	1-7	0-3
Ipar-Osetiarrak	1-4	Batere ez
Daghestan-go herriak	1-4	Avar-ak salbu batere ez
Tartaroak	1-10	0-10
Tuviniarrak	1-7	0-7
Udmurtak	1-7	0-3
Yakutiarrak	1-7	1-8

* 0 zenbakiak eskolaurea hizkuntza nazionalen badagoela adierazi nahi du.

errusieraz egin nahi zela eta, pedagogi esperentzia batzuen ize-
nean rusifikazioa bizkortu nahi zela salatu zuen.

Uzbekistan-en, 1976an, Heziketako ministroak hizkuntza eta literatura errusoari ordu eta irakasle gehiago emango zitzaizkio-
la aldarrikatu zuen. Eta errusiera potentziatzeko, georgiarrek sa-
latu zuten barnategi-eskola berezien sistema hura darabilte. Es-
kola sistema honen inguruan sortu den eztabaidan Uzbekistan-go
Alderdi Komunista alde agertu da; eta errusoaren ezaguketa sa-
kundu egin behar dela defenditzen du.

Logiko da. Herri sovietarra jaio minez badago, nahiko aitzai-
ki edo arrazoi da herri berri horren mintzaira, errusiera, jakitea
edozein herriri eskatzeko. Eta gero eta gehiago eskatzen da. Bal-
tiko-koek, kamioizaleei ere errusiera menderatzea esijitzen zaiela
eta, protesta egin dute.

Ziurrenik Djaparidzé-k salaketa harekin protestatzen zuena,
politika zentralak nazioei ezarri nahi dien alternatiba da: rusi-
fikazio progresiboa, edo kargu, koadro eta goi-mailako postuen
errusiartzeta, errusoei preferentzia emanez.

Oro har, dio Hélène Carrère d'Encausse-k, botere sovietarrak
lortu duen gauzarik ederrenetakoa da hizkuntza nazionalen sen-
dotasuna eta promozioa. Hala ere galdetzen du zein neurritan
elebitasunak eta rusifikazioak hizkuntza nazionalen garrantzia
gutxituko duen praktikan.

Nazionalismoaren eta hizkuntzaren arteko loturaz ere ardu-
ratzen da autorea. Esan daiteke Soviet Batasunaren periferian
egoteak, homogeen eta ugaria izateak, errepublika federalaren
egitura politikoa ukaiteak, babestu egiten dituela rusifikazioaren
aurka. Baina ez beti!

Zergatik kondizio politiko, geografiko eta demografiko ber-
dintsuetan nazio batek tinko eusten dio bere hizkuntzari eta
beste batek ez du erresistentziarik egiten? Carrère d'Encausse-ren
ustez, «trinkotasun historiko eta kulturala» izatean edo ez izate-
tean dago arrazoi diferentziala^o. Politika linguistiko berberare-
kin, batzuk errusierak asimilatu egiten ditu, eta besteengan erre-
sistentzia pizten da.

6. — Integrazioa krisian

Kapitulu honetan, botere zentralak lau haizetara aldarrika-
tzen duen herri sovietarrik ez dela eraiki oraindik frogatzeko,
lortu omen den nazio integrazio hori ustela dela adierazteko,

egoera ezberdinean dauden nazio batzuren arazoa gogoratzen du H. Carrère d'Encausse-k.

6.1. Aberririk gabeak

Badira lurralde propiorik ez duten nazioak: tartaroak, alemanak eta juduak.

6.1.1. TARTAROAK

Krimea-ko tartaroek Kazan-go tartaroekin zer ikusirik ez dute hizkuntzaz eta kulturaz. 300 bat mila dira. 1917ko iraultzarekin beren autonomia lortu zuten Errusia-ko errepublika federalaren barruan: eskolak, hizkuntza ofiziala, etab. Bigarren mundu-gerran alemanek Krimea okupatu zuten. Armada Gorriak handik naziak bota zituenean, aste bete baino lehen, Stalin-ek kolaborazionistatzat akusatu, eta talde etniko osoa Asia erdira, Ural-era eta Siberia-ra deportatu zuen. Zori berbera izan zuten Txetxenoek, Inguxek, Karattxaiek, Balkarrek eta Kalmykek. Deportazioa tartaroentzat hauxe izan zen: Krimeako errepublika ezabatzea, toki-izen tartaroak eta beste aztarna kultural guztiak kentzea, urbanizazioa aldatzea. Kolono erruso eta ukrainiarrak etorri ziren Krimea-ra. Desestalinizazioarekin Kruschev-ek 1944eko deportazioak salatu zituenean, alemanak eta tartaroak ahaztu zitzaizkion. Besteek 1957ko urtarrilean etxera itzuli ahal izan zuten.

Tartaroak ez zeuden, ordea, amore emateko. Uzbekistan-en bilduta zegoen talderik haundiena. Eta handik aurrena, Moskutik urrena, ekin zioten borrokari. Firma bilketa masiboak, manifestazioak, etab. Hamar urte gero, 1967an lortu zuten herri osoari Stalin-ek ezarritako kolaborazionismoaren iraina kentzea. Baina rehabilitazioa morala eta sinbolikoa izan zen. Erresidentzi askatasuna, eskubide kulturalak ontzat eman zitzaizkien. Baina herri bezala zegoen eskubide kolektiborik ez zitzaien eman. 1967ko dekretuak dioenez, «Krimea-n bizi izan ziren tartaroak» besterik ez dira. Ez zieten Krimea-ra, beren aberrira, itzultzeko baimenik eman. Orain eskubide hori lortzeko borrokan dihardute. Ohartzekoa da, borroka honetan beroenak Krimea-ko aberria ezagutzen ez duten gazteak direla.

Grigorenko jenerala, bigarren mundu-gerran heroe nazionala, tartaroen alde agertu zen 1968an eta 1969an. Hori ez zen oso normala nonbait, eta anormalak egon ohi diren tokira eraman zuten: ospitale psikiatrikora.

Carrère d'Encausse-ren ustez, Krimea-ra itzultzen ez uzteko

arrazoietariko bat nazionalismo turko-musulmanari barruti garrantzizko bat ukatzea da, tartaroak kulturaz Islam-aren mundukoak dira eta.

6.1.2. ALEMANAK

1.800.000 ziren 1970ean. Hauetatik, gutxi batzu, bigarren mundu gerrakoan mapa politikoan gertatutako aldaketekin, Soviet Batasunaren mende gelditu zirenak. Gehienak XVIII. mendean Errusiara etorritako kolonoen ondorengoak. 1924-1941 artean Volga-n beren lurralde autonomoa izan zuten. 1941eko abuztuan Alemaniak Soviet Batasunari eraso zionean, Stalin-ek lurraldez aldatu egin zituen. «Transferitu», ez deportatu. Kasu honetan ez zegoen noski kolaborazionismo aitzakirik. Ez zien horretarako betarik eman.

Tartaroak baino hobeto tratatuak, Soviet Batasuna Alemaniarekin berriro harremanak estutzen hasten denean lortuko dute rehabilitazio kulturala eta politikoa. Baina aurrerantzean ez dute lehen zuten barruti autonomorik izango.

Azken urteotan alemanak asko errusiartu omen dira. 1926an %5ek bakarrik deklaratu zuten errusiera zela beren ama-hizkuntza. 1959an, %24k. 1970ean, 32,7tara igo da hauen kopurua. Gertaera honen arrazoiak hauek dira. Batetik dauden nekazal giroan eskola aleman nahikorik ez dutela. Bestetik, asimilazioari gogor egin ziezaioketenak Alemania-ra etorri direla. Azkeneko gerratearekin sakabanatuta gelditu ziren familiei elkartzen utzi zitzairen aurrena. 1970-1976ko epean 30.000 eta gehiago irten dira Soviet Batasunetik. Baina hauentzat irekitako atetik ia bi mende Errusian zeramatzaten familiek ere pasatu nahi izan dute. *Solidaritate etnikoaren* izenean eskatzen dute eskubide hori. Mendebaleko Europan egindako numerotan 300.000 edo ba omen dira irtengo lirakeenak.

Hainbeste belaunaldi Errusian sortu eta hezi ondoren alemanen honelako erreakzioa harrigarri eta kezagarri zaio erregimen komunistari. H. Carrère d'Encausse-ren ustez, «talde etniko batzuek arrotz sentitzen dutela beren burua Soviet Batasunean ametitzea —Inperioan integraturik egon ondoren— politika nazional sovietaarren erabateko porrota aitortzea da; bizitza komunak sortutako loturen kaltetan, lotura etnikoen iraupena ezagutzea da; eta Soviet Batasunarekin identifikatzen ez den edozein talde etnikok hanka egiteko eskubidea duela inplizituki onartzea»¹.

Kezkatzeko moduko arazoa dauka hemen Soviet Batasunak,

Alemania Federalarekin dauzkan interes ekonomiko eta politiko garrantzizkoengatik, eta alemanen jarrera kutsakorra delako. Dagoeneko armeniarrek Amerikako eta Ekialde hurbileko diasporretara begira omen daude.

6.1.3. JUDUAK

Hauek dira aberririk gabeko beste herria, 1920ko dekadaren Estatu sovietaarrak Ekialde urrunean, Txina ondoan, Birobidjan izeneko barruti autonomoa eman bazien ere. Soviet erregimenak nazionalitate berezia ere ezagutzen die pasaportearen, ez dute, ordea, inolaz ere nazio direnik aitortu nahi.

Bi miloitik hiru milioi t'erdi artean omen dira. Zentsuaren arabera urrituz doaz. Seguruenik judu direla aitortzen dutenen kopurua gutxitu delako. Horrekin zer esan nahi da? Kontzientzia nazionala galtzen ari direla?

Yiddish hizkuntzak atzera egin du. 1897an Errusiako juduen %96,9k yiddish zeukan bere ama-hizkuntza bezala. 1926an, %70,4k. 1959an, %17,9k bakarrik aitortzen zuen bere lehen hizkuntza bezala. Errusiera ama-hizkuntza bezala daukatenak %78,2 dira. Juduen %94,5ek oso ongi menderatzen dute errusiera. Erlijioa ere gutxi praktikatzen dute. Gainera juduena da herririk urbanizatuena, kultoena. Juduak dira Alderdi Komunistan hobekien errepresentatuak. Ez da herri itxia. %30 komunitatetik kanpora ezkontzen da. Rusifikatzeko eta kontzientzia nazionala galtzeko baldintzarik aproposenetan bizi direla esan daiteke.

Juduekiko eraman den politika kulturalak ere ez die beren hizkuntz nortasuna gordetzen lagunduko. Beren nazionalitatea onartuta egon arren, ez dute eskola nazionalik, eta eskola errusotetan ez zaio yiddish irakasten haur juduari.

Baina desnazionalpen honen kontrako korrontea ere somatzen da. Yiddish eta hebraiera ikasten asko ari dira. Milaka gazte asko biltzen omen da sinagogetara; ez otoitz egiteko, beren jatorriaren sustraien bila baizik. Federik gabe sinagogara itzulitzeak eta bizitzarako behar ez duten hizkuntza ikasten saiatzeak adierazten du, juduek ez dutela kontragizarterik egin nahi. Ez dute ghettoara itzuli nahi.

Nazio berezi batekoak direneko kontzientzia ez dela hil, Israel-erako emigrazioa da. 1971z geroztik 100.000tik gora joan dira Israel-era. Juduen kasoak Carrère d'Encausse-rentzat esan nahi du, «asimilazio osoa bilatzen duen, lurralderik, kulturarik gabeko komunitate batek nazio izaten jarrai dezakeela edo iza-

ten has daitekeela; kontzientzia nazionala, talde berezi batekoa den sentimendua, kriterio nazionalak direla; subjektiboak, dudarik gabe, baina ideologia sovietarrak kriterio bakartzat dauzkan faktore objektiboak (lurraldea, hizkuntza) bezain indartsuak»⁶.

Soviet Batasuneko aberrigabeen kasuek, eskubide nazionalen mespretxu eta zapalkuntzak ez diola nazioen integrazioari laguntzen, burua makurtzera ordez borrokatzera eramaten duela politika horrek, frogatzen dute.

6.2. Bihurriak: Georgia

Soviet Batasuneko nazioetatik sendoen bere nortasuna gorde duena izango da Georgia. Kultura oso aintzinakoa du. Bere independentzia nazionala beti arriskuan ikusteak zentzu nazionala bizkortu egin dio. Oso herri jakintsua, kultoa da. Proporzioz diplomadun gehiena dituen nazioa da, juduen atzetik. Hizkuntza nazionalan egin dezakete irakaskuntza osoa, goi mailakoa eta teknikoa barne. Alfabeto berezia du; beste hainbat alfabeto «zirilizatu» zirenean ere honi errespetatu egin zioten. Ia georgiar denak Georgia-n bizi dira. %99,4k daki georgieraz mintzatzeko. %20k errusiera ere badaki.

Zer gertatu da, bada, Georgia eta botere zentralaren artean «krisi grabea» sortu dela, Carrère d'Encausse-k dioen bezala, esateko?⁷

1917ko iraultzakoan mentxevikeak nagusitu zirela hemen, eta ez zela Soviet Batasuneko federazioan sartu indarka ez bada, gauza ezaguna da. Baina azken tirandura 1972tik honunkakoa da. Purga politikoa izan zen. Bat batean Georgia-ko Alderdi komunistari berealdiko kritika gogorra egin zion Soviet Batasuneko Komite Zentralak. Korrupzio nabarmenetan nahasia zegoela eta, Mjavanadzé, Alderdiaren lehen sekretarioa, bota egin zuten. Orduetik hona, etengabeko salakuntzak egin zaizkio errepublikako alderdiari goitik. Behin eta berriro egin ohi dituen korrupzioaren kontrako autokritikak ez dira aski nonbait. Georgiarrek uste omen dute, nazioa ahultzeko, desohoretzeko asmoz egin dela purga hori.

Jazoera latzak gertatu dira: Tbilisi-ko operaren erreketak, bonba leherketak, polizi hilketak. Heriotzera kondenatuak ere izan dira. Komunikabideetan eta tribunaletan gaizkile komun bezala kondenatuak izan ziren arren, asmo politikoen aztarnak azaldu dira ekintza horien esplikaziotan. Esate baterako, V. Jvania-k rusifikazioaren aurkako protesta egiteagatik bonbak jarri zituela deklaratu zuen. Eta egunkaritan eta ez da argitu inoiz, nork

antolatu zuen Komite Zentralaren aurrez aurre zegoen operaren erreketan, eta zergatik egin zen hori.

Georgiarrek erne jartzen dira, hizkuntza ikutzen dien ordukoxe. Georgiar intelektualek, pedagogi arazoien aitzakiz sartu nahi zen eskola sistema berria gogor salatu zuten rusifikazio bide izango zela eta, 1976an.

1978ko apirilean, ikaragarritzko manifestazioa ikusi zen Tbilisi-ko kaleetan. Holako ekintza behar bezala juzgatzeko Soviet Batasuneko egoeran jarri beharra dago noski. Zer zegoen hauzitan? Hilabete lehenago publikatu zuten errepublikarako Konstituzio berriaren proiektua. Eta hemen isildu egiten zen nonbait aurreko Konstituzioak garbi adierazten zuen georgieraren ofizialtasuna. Errepublikako agintariak Konstituzioa eztabaidatzen ari ziren une berean kalean antolatu zieten manifestazioa. Protestak bere fruitua eman zuen. Konstituzio berriaren 75. artikulua honela dio: «Georgia-ko errepublika sozialista sovietikoaren hizkuntza georgiera da».

Georgiarren antzera, Kaukaso-ko hauzoko beste nazioek ere sendotu egin dituzte beren eskubide linguistikoak. Azerbaidjan-en biziki tinkoa da errusieraren kontrako erresistentzia, eta zintzoa kultura turkoarekiko atxekimendua.

6.3. «Senide etsaiak»: Ukraina

Nazionalismo ukrainiarra ez da georgiarrena bezain sustraitua. Oso gaztea omen da. Iraultzarekin biztutakoa. Georgia-ko koadroak Estatu eta Alderdiko goi-mailatik baztertuta badaude («intelektualen paroaz» mintzatu ohi dira Georgia-n), Ukrainia-koak «partner pribilejiatu» kuttun bezala tratatzen ditu botere zentralak. Hizkuntz eta kultur ahaidegoak badu noski zer esanik. Botere sovietartaren gailurra «ukrainizatuta» dagoela ere inoiz esan da.

Ukrainia Federazio sovietarrarentzat irabaztearren 1920ko dekadaren ukrainizazio bortitza burutu zen. Geroztikako bidean rusifikazioa ere haundia izan du.

1965eko abenduan Ivan Dziuba idazle gazteak Ukraina-ren rusifikazioa salatzen zuen *Internazionalismoa edo rusifikazioa* izeneko memorandum bat bidali zien Ukraina-ko Alderdi komunistaren lehenengo sekretario, Pierre Chelest-i, eta Ukraina-ko ministrari kontseiluk, presidenteari, Vladimir Chtcherbitski-ri¹⁰. Intelektual mailan sortu zen lehen krisia.

1972an hasi zen krisi politikoa. Pierre Chelest, oso ezaguna

eta indar haundikoa Kiev-en eta Mosku-n agintetik bota egin zuten. Botere zentralari ez zitzaion arrazoirik falta. Alderdia ukrainizatu nahi izan zuen, koadro ukrainiarrak beste errepubliketara bidaltzea, eta koadro errusoak Ukrainiara ekartzea eragotziz. Gainera Ukraina ekonomian zapaldua zegoela eta antzeko esamesak zabaltzen utzi zituen. Kultur argitalpen ukrainiarrak bultzatu zituen. Chelest berak «*Gure Ukraina sovietarra*» izeneko liburua argitaratu zuen. Liburuan, Ukrainia Soviet Batasunaren zati dela aitortu ondoren, aberriaren kantua abesten du, honen historia eta kultura goratuz. Baina ez du hitz erdirik esaten nazioen fusioari buruz eta. Nahiko eta gehiegi izan zen Mosku-ko begiarentzat.

Ukrainieraren erreibindikapenak kulturalak dira batez ere, hizkuntzarekikoak. 37,5 milioik ukrainiera mintzatzen du. Horietatik 34,9 milioik lehen hizkuntza bezala. Baina ukrainierak beheruntz egin du. Ukrainiera mintzatzen zutenak %73 ziren 1959an, %69 1970ean. Rusofonoak goruntz doaz. Rusifikazio honetan irakaskuntz politikak du eragin handia. Lehen esan denez, eskola errusiartzeko dinamika ari da. 1955-1956ko ikastaroan %72 ikaslek ikasten zuen ukrainieraz eta %25,9k errusieraz. 1964ean %70ek bakarrik ikasten du ukrainieraz; eta 1974ean, %60ra jaisten da gutxi gora behera. Baina goiko irakaskuntzaren egoera ez da hobea, ia erabat errusieraz ematen bait da.

Ez da harritzekoa, bada, Ukrainiako *intelligentsia* kezkaturik badago, elebitasun mota honen aurrean: errusiera goiko eliteentzat eta hirian; ukrainiera laborari giroko herriarentzat eta folklorerako. Kultura ukrainiarra era horretan sub-kultura bilakatzeko arriskuan dago.

Ukrainieraren eta errusieraren arteko borroka hau ulertzeko, oso antzekoak direla bi hizkuntzak kontutan izan behar da.

Hizkuntz borrokarekin batera nazionalismo ukrainiarrak historiaren berreskurapen ekinga darama.

1945ean Ukraina-ri erantsitako Txekoslovakia, Polonia, eta Rumania-ko katolikak ere nazionalismo ukrainiarrarentzat su berri izan dira. Bestetik Ukraina-ren mendebaldeak, mugetan dauzkan estatuetako sozialismo modelu berrientzako belarri oso via-ko Paktuko tankeen azpian eten bazen, Ukrainian eta zuen zolia omen du. Praga-ko Udaberria, 1968ko abuztuan, Varsovia-ko Paktuko tankeen azpian eten bazen. Ukraina-n eta zuen oihartzunarengatik ere izan ote zen galdetzen du autoreak.

Hélène Carrère d'Encausse-k kasu konkretu hauek gogora-

tzerakoan nahi duena zera da: «Herri sovietarra, herrien konglomeratua dela»¹¹, eta konpondu gabeko nazio arazoarengatik ez dela Mosku-ren kontrako oposizioirik falta.

7. — Erljioa eta sentimendu nazionala

Soviet Batasunean bizi da erlijioa. «Superbizipen huts» bezala, ideologia ofizialak dioenez. Erljioaren bizitasunaren aurrean bi erreakzio politiko desberdin hartzen ditu erregimenak: kontzientzi askatasuna badagoela Soviet Batasunean oihukatzen du batetik; edota, kezka ezkerreko propaganda antierlijiosoa indarberritu egiten du.

Erljioak nazionalismoarekin duen lotura aztertzen du autoreak. Katolizismoak eta Islam-ak duten eragina analizatzen du konkretuki.

7.1. Katolizismoa eta nazionalismoa Lituania-n

«Gizon sovietarrak» ateo izan behar luke, baina erljioak zutik dirau Baltiko-ko herrietan: Estonia-n, Letonia-n, Lituania-n.

Atentzioa ematen dizuna da, ordea, erregimenaren erljioarekiko politika desberdina. Estonia-n eta Letonia-n fededunek ez dute Lituania-n duten pertsekuziorik. Tratu desberdin hau ez da batistak eta ortodoxoak katolikoak baino sinpatikoago zaizkiolako erregimenari, katolikotasun lituaniarrak nazionalismoarekin duen zerikusiarengatik baino.

Katolizismoa XIII. mendean sartu zen Lituania-ra. Geroztik kultura alemanaren eta tsarismoaren aurkako faktore nagusia izan zen; gaur, ideologia komunistaren kontra den bezalaxe.

Lituaniarra katolikoa da. Eta asko praktikatzen du, bere gitorik kanpora dagoenean ere, beste errepubliketan adibidez. Lituaniarren erdiak praktikante omen dira, erljio arazoetarako kontseiluko presidentiak berriki aitortu duenez.

Jaiokuntzari buruz ere joera oso desberdina du Soviet Batasuneko mendebaldeko nazio guztiengandik. Moral katolikoak izango du noski hemen eraginik.

Katoliko lituaniarraren praktikak badu agian erresistentzia antigubernalaren dimentsiorik. Horregatik ere gogor pertsegitzen du Komunismoak. Lituania-ko apezkeriak inportantzia handia du. Erljio askatasunaren aldeko borroka rusifikazioaren aurkako borrokarekin lotuta dago.

Erljio askatasunari jartzen zaizkion oztopo legezo eta administratiboen kontra protesta asko egin da. 1968tik 1974era bitartean 30 eta gehiago protesta egin dira, bakoitza 17.000 eta gehiago zinadurakin. 1970-1971n gobernuaren eta fededunen arteko liskarra gaiztotu egin zen, lehen jaunartzerako hurrak prestatzeagatik bi apez detenitu zituztenez. Juiziorakoan eta manifestazioak izan ziren.

Fede eta nazioaren aldeko bi borroken batasuna ikus daiteke *Elkarte katoliko lituaniarraren* debeku guztien aurkako sorreran, eta 1972an sortu zen *Lituvas Kataliky Bazniyčios Kronika* (Lituaniako Eliza katolikoaren Kronika) Elizaren organo klandestinoaren zenbakietan. Katolizismoaren eta nazionalismoaren borrokako gertakizunak nahasian datoz. Aberri lituaniarraren aldeko otoitza, eskoletan historia nazionala gutxi ematearen protesta, eskolaren rusifikazioaren salakuntza aurki daitezke, adibidez. Erregimenak nazionalismoa eta katolizismoa, biak pertsegitzen ditu. Jantzi folkloriko nazionalak eliz ospakizunetan eramatea galerazteraino iritsi da.

Baltiko aldeko beste nazioetan ere erlijioak susperraldia izan omen du. Autoreak galdetzen du berpizte hau erlijiosoa bakarrik ala politikoa ere ote den.

7.2. Islam-a

Katolizismoaren fenomenoak baino garrantzizkoagoa da musulmanena. Islam-a sendo bizi da, fede islamikoa zenbateraino bizi den neurtzea zail bada ere. Islam-a ez bait da fede edo izpiritu gauza bakarrik. Musulmanek batasun estua dute. Sunnismo eta Txiiismo erdibiketaren gainetik, eta beste edozein sekten gainetik bat dira, *Umma* sentitzen dira; elkarte, komunitate. Fenomeno indibiduala eta pertsonala baino areago elkartekoa, taldekoa da. Eta izpiritu eta mundu arazoak bereizi beharrean, kristautasunak bezala, Islam-ak nahasi giten ditu¹².

Islam-ak bere erlijio-praktikako agindu nagusiak berriztatu egin ditu. Iraultzarekin etorri den soviatar gizarteari egokitu egin zaio. Horrela hiritar soviatar eta musulman zintzo izateko era berria sortu du.

Berrikuntzarik nagusia praktikaren izpiritualizazioa izan da. Fededunak, dagoen giro eta baldintzetan ahal duena egin behar du. Intentzioa da inportantea; nor bere burua Islam-eko sentitzea; taldearekin identifikatzea. *Ramadan* hilabetea lehengo ohituretan gordetzea ezinezko bada gizarte esijentzia modernoengatik, nahikoa da egun batez barau egitea. Aski da gutxi batzu

denen izenean Meka-ra joatea. Islam-aren buruek interes berezia dute, beren erlijioa Estatuaren eta gizartearen asmoekin bat datorrela frogatzeko. Baita Gudu Saindua bera. Mosku-ko moskea nagusian, sermoi batetan, esana da: «Islam-ak Gudu Saindura behartzen gaitu, hau da, maitasunean, anaitasunean, eta guztiekiko arduraren gain eraikitako gizarte bizimodua eraikitza; bakearen gain oinarritutako bizitza internazionala»¹³.

Komunitatearen batasuna sendotezko, fededunak eta gabeak, elkarrekin batzeko, berebiziko garrantzia ematen dio Islam-ak jaiari, festari. Festa hauek, sarri, moskeara joan gabe ospatzen dira; etxe barnean.

Islam-a horrela ulertzearekin beste zerbait ere lortu da: fanatiko tradizionalista praktikanteen eta hiritar moderno kultotik aldenduta baina nolabait erlijioso beren buruak sentitzen zizutenen arteko leizea betetzea. Haiei eta hauei mundu berezi batekoak diren kontzientzia ematen die. Asko edo gutxi erreza-tu, garrantzizkoa, egiten denari, komunitatearen ahaleginekin bat egiteko zentzua ematea da.

Islam-aren berrikuntza honek komunismoaren eta Islam-aren adiskidetzea dakar. Ideologia sovieta-aren totalitarismoa pitzatu egin du. Areago, Islam-ak ez du esaten komunismoarekin koexistitu dezakeela bakarrik. Komunismoaren gainetik jartzen da, ez parean. Komunismoa Islam-aren baitan integratzen du. 1970ean, Taschkent-en lider musulmanek egin zuten bilkuran, honela mintzatu zen Transkaukasia-ko lider erlijioa:

«Jainkoa eta honen Profeta sinesten ez duten gidari sovieta-
tarrek Jainkoak eman eta Profetak adierazitako aginduak apli-
katzen dituzte».

«Sozialismoaren printzipio sozialak iragarri dituen profeta-
ren jeinua miresten dut nik. Pozik nago printzipio sozialistetariko
asko Mahoma-k emandako aginduen praktika direlako»¹⁴.

Horregatik musulmanentzat ez da arriskutsua haien gazteak Alderdi komunistaren inguruko mugimendutan ibiltzea. Alderant-
ziz mugimendu horietan parte hartzera gonbidatu dituzte. «Gure
haurrek, pionier, Komsomol, alderdiko kide izan bear dute.
Toki guztietan gidari izan behar dute».

Erregimen sovieta-arentzat Islam-a problema larria da. Be-
ren politika erlijiosoaren eskemak apurtzen dizkie. Gazte eta
haurrak kolektiboki nahiz erlijioan heztea debekatuta daukate.
Ezin dute rito erlijiosoetan parte hartu. Baina musulmanek ez
die kasorik egiten. Nazio horietako elite komunistak ere etsita

daude. Propaganda antirelijioso ofizialak ezinean ikusten du bere burua.

Islam-ak zentzu nazionala du. Baina ez da ahaztu behar musulmana *nazio musulmanekoa* dela lehendabizi eta tartarora edo Uzbekistan-go gero.

Islam-ak Stalin, Lenin eta marxista klasikoen proiektu kultural totalitarioa hankaz gora bota die. Haiiek kultura *formaz*, itxuraz *nazionala* ametitzen zuten, *muinez komunista* izan zedin. Islam-ak alderantziz *forma komunista* eta *muina musulmana* nahi ditu. Horrela komunismoa Islam-aren subproduktu bihurtuta gelditzen da.

Carrère d'Encausse-ren ustez, lider komunistek «homo sovieticus» berriaren aurrean gaudela diotenean, «homo islamicus»en errealitatearekin ahazten dira. Eta hori frogatzeko gizon islamdarraren jokabide bereziak aztertzen ditu.

Jaiotzaren inguruko ritoetan: haur gizonezko denak, erdaindu egiten dituzte. Eta hori ez da erlijio ritorik. Elkarte kultural batetakoa den seinale dela diote, hori aztertu duten soziologo soviotikoek. Beste usuario hau ere gordetzen da: bigarren ize-na jartzen zaio haurrari, deabrua despistatzeko, eta bi identitate-teren bidez engainatzeko edo.

Ezkontzaren aurrean ere jokabide berezia du musulmanak. Nekez ezkontzen da elkartekoa ez denarekin. Endogamoa da. Musulmana musulmanarekin ezkondu ohi da. Eta ezkontza mixtorik suertatzen denean ere, seme-alabek nazionalitate musulmana hautatzen dute gehienetan. Beste etnia eta erlijioetan ere ezkontza izan ohi da rito erlijioso eta ohitura tradizionalak berri-tzeko unea. Musulmanengan markatuagoa da oraindik joera hori.

Baina usuario erlijioso tradizionalak bizien irauten duten unea, heriotzako ordua da: lur santuan ehorztea, hildakoen oroitzape-neko festa eta liturgiak, etab.

Botere komunista saiatzen da musulmanen festa tradizio-nalek duten erakarmen eta indarra kentzen. Nahiz festa politikoak ditziraz ospatuz, nahiz jai erlijioso-nazionalak ospatzen diren egunetarako festa sozio-politikoak asmatuz, alegia festa tradizio-nalei beren zentzua eta muina aldatuz. Honela giza bizitzaren momenturik inportanteenak laguntzeko erlijioak duen pribilejioa nahi lioke kendu komunismoak. Baina ez du nonbait exitorik izan.

Islam-a konturatuta dago, bere mundu ikuskera, usuarioak, balioak gordetzeko eta ondorengoetara pasatzeko garrantzi haun-

dia duela emakumeak. Eta horren heziketa tradizionala eginahal guztiz babesten saiatzen da.

Carrère d'Encausse-ren ustez, bada, Soviet Batasunean gu-txienik bi gizon daude: soviatarra eta musulmana.

8. — Konklusioa

Azterketa luzearen ondoren ondorio hauek ateratzen ditu autoreak:

1) «Herri soviatar» berria sortua dela jadanik oihukatzen da. Baina esanaren esanez ezin da nazioen errealtatea eta be-roien bizi nahia ezkutatu. Nazioak hor daude.

2) Nazio politikak asmatu eta frakasatu egin du bere hel-buruetan. Inongo erregimenek ez bezala desarroilatu ditu nazioak eta hauen kulturak eta hizkuntzak. Baina denen gainetik sor-tzea espero zuen batasun soviatarrik ezin izan du eraiki.

3) Hiru nazio mota bereiz daitezke Soviet Batasunean:

— Ahulduz doazenak, eta abiada bizian rusifikatuko direnak: Siberia-n eta Errusia-ko errepublika federalean dauden nazio zenbait, Bielorrusia, etab.

— Kontzientzia nazionala bizia izanagatik, duten bizigiroak ahultzera eta hiltzera daramatzanak: Baltiko aldeko nazioak, Es-tonia eta Letonia batez ere.

— Nazionalismo sutsua dutenak eta integrazio errusoari ezetz biribila emango diotenak: Kaukaso-ko nazioak, Asia Zentralekoak eta Ukraina. Azkeneko nazio honen kasua dudagarriagoa ikus-ten du autoreak.

4) Nazio kategoriaren ondoan *espazio kulturalarena* ere ametitu behar da, botere soviatarrek sekula egin ez badu ere. Alegia, nazioen gainetik dagoen eta kultura soviatarrek hartzen ez duen espazio kulturala hartzen duena. Islam-aren espazio kul-turala.

5) Nazioak ez dira agertzen independentista Soviet Batasu-nean. Estatu honen barnean gorde nahi dute beren berezitasuna eta nortasuna.

6) Botere soviatarrentzat federalismoa kontzesio formal hutsa eta probisional da. Nazioentzat aldiz helmuga da. Eta sistema honetaz baliaturik iraun nahi dute.

7) Nazionalismoek soviatar politika nazionalaren helburua-

ri porrot egin arazi diezaiokete. Zirkuluaren koadratura da, azken batean. erregimenaren asmoa: nazioak indartuz ezabatzea.

8) Bi nazionalismo modu daude: a) Tradizioei eta usarioei oso lotua, baina iraganaren superbizipen soiltzat hartzerik ez dagoena. Tradizioarekiko leialtasunean taldearekin identifikatzeko borondate eta gogo sutua ikusi behar da. b) Nazionalismo moderno: gizarte urbanoetako elite ilustratua, ideologia komunistan hezitakoa, eta printzipio komunisten izenean erreibindikapen nazionalak egiten dituen.

9) Nazionalismoa zer zen eta nondik zetorren bazekiela uste zuen ideologia soviatar ofizialak. Testuinguru sozial bati loturik zegoela uste zuen. Nazio fenomenoak toki espezifikoak, beste edo zertarako erreduziezina duela garbi agertu da Soviet Batasunean. Zer da nazionalismoa? Hizkuntza? Erlijioa? Soviet Batasuneko fenomenologia aski aberatsa da aldeko eta kontrako kasuak eskaintzeko. Autorearentzat garbi dago, nazionalismoa ez dela beste gizarte tankera bati zegokion errealitaterik. Ez da superbizipena. Ez da zaharren eta atzerakoien kontua, gazte eta kultoena baino. Autorearentzat nazionalismoa «trinkotasun historikoan» (épaisseur historique) datza¹⁵. Herri batek kultura eta historia dituenean, ahula izan arren, horiekin identifikatzen bada, nazionalismoa daukagu hor. Historia eta kulturarik gabe, erreferentzi punturik gabe herri bat jaso nahi izatea, heldulekurik gabe zintzilik egon nahia da. Nazionalismoa ez dago asmatzerik, artifizialki puzterik.

10) Bada nazionalismo erruso bat ere. Asia-ko nazioen susperraldiaren aurkako erreakzio eslabofilo bezala ager daiteke. Edota internazionalismoaren ideiak duen oihartzun sorra ikusirik, iraultza aurreko inperioaren «anaia zaharraren» funtzio zibilizatzaile, babesemaile eta paternalistaren aurpegia hartuz. «Anaia zaharraren» ideologiari ez zaio kontradikziorik falta. Komunismoaren igualitarismoa nola ezkondu inolako «anaia zaharraren» eskubideekin?

11) Inperio tsaristarentzat problema izan zen nazioekiko politika. Erregimen sovieta-*rrak* ukaezinezko aurrerapenak egin ditu 60 urtetan. Baina «argi dago, dio Hélène Carrère d'Encausse-k, aurpegia eman beharreko problema guztietarik urjenteena, erreduziezinezkoena, nazioek jartzen diotena dela. Eta heredatu duen Inperioak bezala, Estatu sovieta-*rrak* *impasse* nazionaletik irtetzeko gauza ez dela dirudi»¹⁶. Hitz hauekin amaitzen da liburua.

9. — Eritzi laburra

Liburu hau alde askotatik da interesgarria. Defenditzen duen tesiarengatik, eskaintzen duen informazioarengatik, erabili dituen iturriarengatik.

Liburuaren tesiari buruz zer esan? Formulazioek alarmista samarrak dirudite batzutan, liburuaren izenburutik bertatik hasita. Baina interpretazioak alde batera utzirik, nazio arazoak bizirik dirauela Soviet Batasunean frogatzeko adina datu eskaintzen du.

Marxismo-leninismoak, federalismoaren bidez, amesten zuen nazio mugen gainditzea, oraindik urruti dago. «Herri soviatar bateratu berriak» asmotan jarraituko du puska batean. Autoreak analizatu dituen integrazio faktoreak —Alderdia, Armada, irakaskuntza, kultura komunista— indar bateratzaile bortitzak dira, baina era berean kontrako dinamismo desintegratzaileak ere aurkitu ditu: joera demografiko desberdinak, erlijioaren eta honen inguruko mundu kulturalaren funtzio nazionala, hizkuntza nazionalen rusifikazioaren kontrako borroka, kontzientzia nazionala, beren iragan historiko eta kulturalarekiko nazioen atxekimendua.

Sistema soziala eta ekonomikoa sartu da, onez edo txarrez, gizarte guztietara. Baina horrekin ez dira nazionalitateak itzali. Itzaltzearen kontrako erresistentziak su berria eman die. Nazio problema gizarte arazora erreduziezina da; bere espezifikotasuna du, hain zuzen, marxismoak ongi ikustea lortu ez duena.

Liburuan zehatzen aztertutako puntua mundu islamikoa da. Iragazkaitz izateraino desberdinak dira nazio hauek: demografiaz, erlijioz, hizkuntzaz, ohituraz, balio sistemaz. Eta kultura sovietaarren kontrako antigorputzak eta defentsa mekanismo egokiak sortzera iritsi direla dirudi. Carrère d'Encausse-k egindako kalkuluetan musulmanak XXI. mendearen hasierarako ia 72 milioi izango dira. Hori beste tokietakoak kontatu gabe. Talde haundia dudarik gabe. Eta kopurua indar politiko bihur daiteke. Oraindik ikusteko gaude Soviet Batasunean zer gertatuko den. Soviet Batasuna aztertzea itsasoaren zabalean igeri egitea da. Ozeanoan sartzea. Ez gaude konplexutasun erraldoi horretara ohituak.

Liburua azterketa soziologikoa da baitpat, eta soziologoaren lana izango da Hélène Carrère d'Encausse-ren interpretapena zuzena den ala daturik bihurritzen edo manipulatzten duen esatea.

Egia da datuz hain aberatsa den liburuak ere ez zaitula oso

rik betetzen. Bildu dituen baino berri, informazio eta datu gehiago nahi luke batek, batez ere, nazionalitate indartsuenei buruz. Ukraina-k, Georgia-k, Lituania-k, Baltiko-ko beste nazioek, Asia-ko herriek duten arazo nazonal hori ez da nahi bezain argi datutan frogatuta gelditzen. Arazoa badagoela jabetzen zara, baina hobeto azaldua nahi zenuke.

Ziurrenik ez da liburuaren husunea eta bai autorearen aukera. Baina irakurleak komunikabideen errealtateaz apur bat bederen jakin nahi luke. Ez bait da deus ere esaten. Prentsa, irrata, telebista, zertan diren, federazio eta errepublika bakoitzaren mailan nola antolatuta dauden jabetzea benetan interesgarria da. Nolako autonomia duen errepublika federal bakoitzak, hizkuntza aldetik, edukinaren aldetik, informazioa ematerakoan, bestelako alorretan. Pundu hau, tamalez, ikutu ere ez da egiten liburuan. Beste hainbeste esan daiteke liburugintzari buruz, zinemari buruz, etab. (Ikus 14. laukia).

14. TELEBISTA SOVIET BATASUNEAN

- 200 milioik ikusten du telebista egunoro Soviet Batasunean.
- Telebisten parkea munduko bigarrena da, 65 milioirekin. Estatu Batuak dira lehenengoak (115 milioi).
- 130 estudio ditu errepublika guztietako kapitaletan eta beste eskualdetako zentroetan.
- Ia Errepublika denek bi kanale dituzte, batzuek gehiago ere bai. Bata emisio nazionalentzat eta, beste Moskuko telebista zentralak errusieraz ematen duenarentzat.
- 40 eta gehiago hizkuntzatan emititzen du egunoro.
- 1.500 programa ordu egunoro zabaltzen ditu. Horietatik %9 bakarrik jatorri atzerrikoak.
- Telebista zentralak 8 kanaletatik emititzen du. 4 Europa alderako dira. Eta beste lau Siberia, Asia Zentral, Ekialde Urrun eta Ipar Urrunerako.
- Telebistak Soviet Batasuneko lurraldearen %80 hartzen du. Horretarako eta koloretan 800 eta gehiago hiritara iristeko hiru satelite erabiltzen ditu: *Molnia*, *R/duga* eta *Ekran*.
- 1982ko Moskuko Olinpiadetako jokuen ikusleak 2.500 milioi izango omen dira. Ostankino-ko irrati-telebistaren zentrotik transmitituko dira joku horiek mundu guztira. 20 kanale ditu horretarako.

El País 79.05.22

Autoreak liburuan zehar egiten duen bezala, azpimarkatzekoa da benetan Soviet Batasuneko erregimen politikoak nazionalitatei ematen dien tratua. Eztabaidagarri eta kritikagarri izango da hainbeste naziok benetako autonomia politiko eta ekonomikorik ez izatea. Erabakimena Mosku-ko eslaboen eskutan dago. Baina bestetik hizkuntza nazionalak promozionatzen jakin dute. Kritika-garri izan daiteke epe honetan jarri nahi duen elebitasuna probisionalizat hartzea. Baina aitortu beharra dago hainbat hizkuntzek sekula izan ez duen posibilitatea izan duela desarrolatzeko. Kritikagarri izan daiteke edukinaren aldetik askatasunik ez izatea, baina honek ez du izkutatu behar hizkuntzen bizitasunaren alde erregimen honek egindako ahalegina. Bestetik, ordea, ez dago inozo izaterik. Nazioen mugak gauditzea nahi du politika nazional sovieta. Alegia Soviet Batasuneko bazter guztiak rusifikatzea, edo «sovietartzea», Francis Cohen-ek esango lukeenez.

Eritzi orokor bat ematekotan esan daiteke *L'Empire éclaté* liburua arras ona dela. Itsu itsuan irakurtzea merezi duen horietakoa, nahiz eta ez beti bat konforme gelditu. Erraz irakurtzen da. Metodologia argia du. Datu eta informazioz aparta aberatsa da. Soviet Batasuneko ozeanoaren errealitate horretara piska bat bederen hurbiltzeko lagungarri ona da. Eta begi bat Euskal Herrian jarriaz irakur daitekeen liburu horietakoa da.

M. P.

¹ HELENE CARRERE D'ENCAUSSE, *L'Empire éclaté. La révolte des nations en U.R.S.S.*, Flammarion, Paris 1978, 314 or. 15 x 24 zm. Egilea Soviet Batasuneko errealitatea ongi ezagutzen duena da. Liburu gehiago ere baditu gai honetaz: *Réforme et révolution chez les musulmans de l'Empire russe*, Armand Colin, Paris 1916, 312 or. *History of Central Asia in Central Asia. A Century of Russian rule, 1867-1976*, Ed. Allworth ed. Columbia University Press 1967, p. 131-266 or. *L'Union soviétique de Lénine à Staline 1917-1953*, Ed. Richelieu-Bordas, Paris 1972, 446 or. *La politique soviétique au Moyen-Orient*, Presses de la F.N.S.P., Paris 1975, 328 or. Argitaratzeko dauka gainera bere tesia: *Bolchevisme et Nation. Des débats théoriques à la consolidation d'un Etat multinational*. S.R. Schram-en lankidetzarekin argitara eman ditu beste bi obra hauek: *Le Marxisme et l'Asie*, A. Colin, Paris 1965, 492 or. (Gaztelera, Siglo XXI, Argentina). *L'U.R.S.S., la Cina e la rivoluzione nei paesi sottosviluppati*, Il Saggiatore, Milan 1972, 172 or. Baditu baita bi artikulua arras aipatuak: *Communisme et Nationalisme* in *Revue Française de Science Politique*, ekaina 1965; *Unité prolétarienne et diversité nationale. Lénine et la théorie de l'autodétermination* in *Revue Française de Science Politique*, apirila 1971. Bi artikuluoak gaztelera argitaratu dira bi autoreon

beste artikulu banarekin, izenburu honekin: *Comunistas y/o nacionalistas*, Ed. Anagrama, Barcelona 1977.

² Hona Bielorrusia-ko kompetentzien banaketa adibidez: «Ministères fédéraux-républicains: agriculture, communications, construction d'équipes industriels, culture, éducation, finances, industries alimentaires, affaires étrangères, forêts, santé, éducation spécialisée secondaire et supérieure, construction industrielle, bâtiment, justice, sol et ressources hydrauliques, industries légères, viande et produits laitiers, approvisionnement et stockage, construction rurale, bois et industries de transformation du bois, commerce. Le domaine des *ministères proprement républicains* se trouve en revanche limité à des questions d'intérêt tout à fait local: construction et utilisation des routes, consommation, logement et services communaux, industries locales, transports automobiles, industrie de la tourbe, sécurité sociale». H. CARRERE D'ENCAUSSE, *L'Empire éclaté* 130-131 or.

³ *Ibid.* 160-161 or.

⁴ *Ibid.* 163 or.

⁵ *Ibid.* 167 or.

⁶ «La ligne de séparation n'est ni politique ni numérique, ni même sociologique... L'assimilation linguistique obéit moins à des facteurs externes —environnement, statu, urbanisation— qu'à une donnée fondamentale, l'existence, l'épaisseur historique et culturelle des groupes ethniques». *Ibid.* 191-192 or.

⁷ *Ibid.* 206-207 or.

⁸ *Ibid.* 215 or.

⁹ *Ibid.* 216 or.

¹⁰ Ikus liburu honen bilduma JAKINen zenbaki bertan.

¹¹ *Ibid.* 224 or.

¹² 1979ko ekainean Juan Paulo II. Polonia-tik ibili zenean, Soviet Batasuneko egunkariak horixe azpimarkatu dute, Aita Sainduaren hitzal-diak komentatzerakoan: Katolizismoak politika eta erlijioa ongi bereizten omen ditu; Islam-ak ez bezala. (Gauzak ez dira hain sinpleak, noski; baina ez da hau hori argitzeko une eta tokia).

¹³ *Ibid.* 243 or.

¹⁴ *Ibid.* 245 or.

¹⁵ «La ligne de clivage entre elles (integrazione erraz makurtzen diren eta erresistentzia gogorra sortzen duten nazioen artekoa), c'est l'épaisseur historique. Celles qui ont un passé —histoire et culture, même si la culture est limitée— peuvent s'appuyer sur lui pour affirmer leur existence; elles peuvent à la rigueur, même affaiblies, privées de certaines attributs essentiels comme la langue, faire appel à ce passé pour survivre et renaître. Mais, quand l'histoire manque, alors les nations dépendent totalement de l'environnement; elles changent avec lui et n'ont aucune position propre de repli». *Ibid.* 278 or.

¹⁶ *Ibid.* 280 or.

EL IMPERIO HA ESTALLADO L'EMPIRE A ÉCLATÉ

Este artículo pretende recoger la aportación más importante de la obra de Hélène Carrère d'Encausse, *L'Empire éclaté*. La *Révolte des nations en URSS*. Así se quiere paliar un poco el vacío informativo sobre la realidad de las nacionalidades en la Unión Soviética, y contrarrestar la inflación ideológica dominante cada vez que se habla sobre la URSS.

1. BREVE HISTORIA DE LA POLITICA NACIONAL

Antes de la Revolución de 1917, Lenin llama a la rebelión contra el zar a todos los pueblos oprimidos del imperio ruso. Hasta 1920 se insiste en la necesidad de abrir la «prisión de los pueblos». En torno a 1920 caen por tierra sus esperanzas de que la Revolución comunista triunfe en Occidente, especialmente en Alemania. En el Congreso de Bacu (1920), los líderes comunistas de las nacionalidades asiáticas se pronuncian contra la colonización europea. El proletario europeo o ruso, para ellos, es más opresor que compañero proletario.

Ante el peligro de que la revolución bolchevique quede aislada y de que se desmembre el imperio ruso, Lenin opta por la solución federalista, de la que no era partidario antes. Hay que lograr que de grado o por la fuerza, entren a formar parte de la Unión Soviética. Potenciando lenguas y culturas locales se quiere lograr una unidad pluralista en la forma, unitaria en el contenido.

El federalismo de cuño estalinista estuvo marcado por un centralismo atroz. Liquidó moral y físicamente a líderes y cuadros comunistas nacionales. Cilizó los alfabetos. Justificó la opresión zarista. Llegó a cambiar la historia de las naciones. Después de la segunda guerra mundial, según Stalin, Rusia se ha ganado por su resistencia heroica contra Hitler el ser la República que guíe la Unión. Le corresponde la tarea de ser el «hermano mayor».

Con la desestalinización se rehabilitaron en parte los pueblos deportados, borrados del mapa y de las enciclopedias por Stalin. Sus sucesores han seguido una política más cauta. Pero la autora de la obra nota que hay una continuidad desde Lenin hasta hoy: la política nacional se caracteriza por minusvalorar el problema nacional y por creer que la solución del problema nacional está en la desaparición de las diferencias nacionales. Entre Stalin y los otros la diferencia es sólo en métodos.

2. UN PUEBLO SOVIETICO O VARIOS PUEBLOS? ANALISIS DEMOGRAFICO

En el detallado estudio de la demografía de la Unión Soviética la autora constata los siguientes hechos: enormes altibajos de la población, debidos a las guerras, la Revolución, el hambre, los campos de concentración, la colectivización forzosa, anexiones, etc.; tendencia a la disminución de la natalidad; doble comportamiento respecto a la natalidad: los pueblos occidentales y los del Báltico crecen por debajo de la media nacional; los pueblos asiáticos y del Cáucaso crecen por encima de la media; los rusos emigran muchísimo a todas las Repúblicas mientras que los pueblos musulmanes son reacios a moverse especialmente fuera del ámbito cultural del Islam.

3. LA DEMOGRAFIA Y LA ECONOMIA

En la Unión Soviética se siente la falta de mano de obra. Ello se debe más que a su carencia, a su distribución. Donde el trabajo requiere un dinamismo demográfico vivo, éste es débil, y viceversa. La autora observa además cierta anarquía en la emigración. La gente huye del Noroeste, de la Siberia y del Lejano Oriente hacia climas más benignos. Con todo en esas inmensas regiones de clima duro se encuentran las gigantescas reservas que esperan ser explotadas. Además, recalca H. Carrère d'Encausse, que en Asia Central donde hay abundante mano de obra y escasez de trabajo, la población autóctona no emigra. Esta no coincidencia del dinamismo económico y del demográfico es un desafío a la planificación estatal.

4. LAS FUERZAS UNIFICADORAS: POLITICA, PARTIDO, EJERCITO

Según los datos aportados por la autora, el espíritu federalista que debiera acompañar a instituciones políticas de tipo federal va menguando. La Constitución de 1976 se basa en la afirmación de que gracias a la Revolución y a la política nacional seguida después, ha surgido «el Estado de todo el pueblo soviético». Las Repúblicas federadas poseen poca capacidad de maniobra. En los aspectos más bien formales de la cultura poseen cierta autonomía. No así respecto al contenido cultural y en la esfera de la política y economía. Aquí se limitan a llevar a la práctica las consignas de Moscú. La decisión política está en manos de Moscú, donde se imponen los rusos y eslavos en general.

El elemento cohesivo más importante de las naciones es el Partido. No todas las Repúblicas están representadas conforme a la importancia de su población. El Partido es único en toda la Unión Soviética, y el centro ejerce un fuerte control del partido en la periferia.

Uno de los objetivos que conscientemente se propone el ejército es la integración de las nacionalidades y el aprendizaje de la lengua rusa. Hoy día no existen ejércitos nacionales. Los altos mandos pertenecen a los eslavos, rusos y ucranianos particularmente. El ejército, más que reflejo de las nacionalidades, es reflejo del poder.

5. LA POLITICA LINGÜISTICA

La Revolución promocionó en un primer momento todas las lenguas, aún las habladas por pequeñísimas minorías. Ante la ley todas las lenguas eran y son iguales. Sin embargo de hecho se da una jerarquía de lenguas, en cuya cúspide está el ruso.

La lengua, de hecho, resulta un fuerte sostén de la conciencia nacional. Su promoción en realidad contradice la finalidad que perseguía la política lingüística: llegar paulatinamente a una lengua común de toda la Unión.

Dentro del cuadro complejo que ofrece la situación de las lenguas en la URSS, la autora cree que éstas están muy firmes. Su vitalidad depende del grado de autonomía que poseen las zonas en que se hablan. Con todo la rusificación progresiva es un hecho. En este proceso la escuela tiene una gran influencia. Pero los intentos rusificadores han obtenido resultados muy endeble en las nacionalidades de la periferia, es decir, en las nacionalidades del Cáucaso y Asia. En estas naciones la rusificación ha chocado con una gran resistencia. La autora encuentra que, naciones que se hallan en circunstancias muy parecidas, se comportan de forma opuesta: unas se resisten a la asimilación; otras se dejan asimilar fácilmente. La clave está en que unas poseen «un espesor histórico y cultural», y otras, no.

6. LA INTEGRACION EN CRISIS

La autora trae a colación aquí los casos de diversas naciones que muestran que «el pueblo soviético» es un deseo más que un hecho. Distingue tres situaciones. 1) Los pueblos sin patria: los tártaros de Crimea deportados por Stalin, rehabilitados no hace mucho, pero no pueden volver a su patria; los alemanes que manifiestan deseos de emigrar hacia Europa; los judíos que emigran a Israel. 2) Las naciones rebeldes: como prototipo se estudia el caso de Georgia que manifiesta una sensibilidad especial contra cualquier intento, por solapado que sea, de potenciar la lengua rusa a expensas del georgiano. 3) Los hermanos enemigos: cita el caso de Ucrania, República especialmente mimada y que más comparte el poder con los rusos. Las reivindicaciones culturales contra la rusificación, facilitada por el gran parentesco de la lengua ucraniana y de la rusa, van aumentando.

7. LA RELIGION Y EL SENTIMIENTO NACIONAL

Otro elemento que ejerce una influencia opuesta a la integración es la religión, que está lejos de manifestarse como mera supervivencia del pasado.

En la obra se analizan el catolicismo y el Islam. 1) El catolicismo en Lituania ha estado ligado en la historia a la lucha nacionalista contra los alemanes y los zares rusos. Hoy lo está contra el régimen comunista. 2) El caso del Islam está estudiado más detalladamente. Según H. Carrère d'Encausse, el fenómeno del Islam es muy importante, porque forma un ámbito cultural de contenido propio, porque demuestra una gran capacidad de acomodación a la situación que vive en una sociedad comunista. Según la autora, en vez de dejarse absorber por el comunismo, el Islam integra al comunismo. Además el fuerte sentido comunitario por encima de las fronteras es otro factor a tenerse en cuenta. Hoy por hoy el «homo islamicus» es más poderoso que el «homo sovieticus».

En las conclusiones, Hélène Carrère d'Encausse se confirma en lo que se halla en el fondo de todo el estudio: La política nacional del régimen soviético ha potenciado como ningún régimen lo haya hecho, las lenguas y culturas nacionales. Es un dato eminentemente positivo. Pero su propósito era pasar de ahí a la fusión de las naciones. Ahí ha fracasado. Las naciones, que no se manifiestan independentistas en la URSS, quieren conservar su personalidad. El régimen soviético y el marxismo en el que se apoya, no han sabido valorar adecuadamente el hecho nacional. Según la autora, «el Estado Soviético parece incapaz de salir del impasse nacional».

El artículo finaliza con una breve valoración de la obra.

Cet article recueille l'apport le plus important de l'oeuvre d'Hélène Carrère d'Encausse, *L'Empire éclaté. La Révolte des nations en URSS*. Il prétend pallier au vide informatif sur la réalité des nationalités en Union Soviétique, et contrecarrer l'inflation idéologique dominante chaque fois que l'on parle de l'URSS.

1. BREVE HISTOIRE DE LA POLITIQUE NATIONALE

Avant la Révolution de 1917, Lénine lance des appels à la révolte contre le tsar à tous les peuples opprimés de l'empire russe. On insiste jusqu'en 1920 sur la nécessité d'ouvrir «la prison des peuples». Vers 1920, Lénine perd tout espoir dans le triomphe de la Révolution communiste en occident, et plus particulièrement en Allemagne. Au congrès de Bakou —1920—, les

leaders communistes des nationalités asiatiques se prononcent contre la colonisation européenne. Pour eux, le prolétaire européen ou russe est plutôt un oppresseur qu'un camarade prolétaire.

Craignant que la révolution bolchévique ne soit isolée, et que l'empire russe ne soit démembré, Lénine opte pour la solution fédéraliste, qu'il ne défendait pas auparavant. Bon gré, mal gré, il faut obtenir que ces peuples fassent partie de l'Union soviétique. En encourageant les langues et les cultures locales, on veut obtenir une unité pluraliste par sa forme unitaire par son contenu.

Le fédéralisme sous Staline se distingua par un centralisme exacerbé. Il liquida moralement et physiquement des leaders et des cadres communistes nationaux. Il «cirillisa» des alphabets. Il justifia l'oppression tsariste. Il alla même jusqu'à changer l'histoire des nations. Selon Staline, après la seconde guerre mondiale, la Russie refusa, à cause de sa résistance héroïque contre Hitler, d'être la République que guidât l'Union. Elle devait assumer la tâche d'être le «grand frère».

Avec la déstalinisation, on réhabilite en partie les peuples déportés, effaçant de la carte et des encyclopédies par Staline. Ses successeurs ont suivi une politique plus prudente. Mais l'auteur de l'ouvrage remarque qu'il existe une continuité de Lénine à nous jours: la politique nationale se caractérise par une sous-valorisation du problème national, et, par le fait de croire que la solution se trouve dans la disparition des différences nationales. Entre Staline et les autres, la différence se situe simplement au niveau des méthodes.

2. UN PEUPLE SOVIETIQUE OU PLUSIEURS PEUPLES? ANALYSE DEMOGRAPHIQUE

Dans son étude détaillée sur la démographie de l'Union soviétique, l'auteur constate les faits suivants: d'énormes variations de la population, dues aux guerres, à la Révolution, à la famine, aux camps de concentration, à la collectivisation forcée, aux annexions, etc.; une tendance à la baisse de la natalité; un comportement ambigu face à la natalité; les peuples occidentaux et ceux de la Baltique croissent au-dessous de la moyenne nationale; les peuples asiatiques et ceux du Caucase ont un accroissement au-dessus de la moyenne; les Russes émigrent beaucoup vers toutes les républiques, tandis que les peuples musulmans sont hostiles aux déplacements, en particulier aux déplacements en dehors de l'aire culturelle de l'Islam.

3. DEMOGRAPHIE ET ECONOMIE

En Union soviétique le manque de main d'oeuvre se fait sentir. Non pas à cause de sa carence, mais à cause de sa distribution. Là où le travail exige un grand dynamisme démographique, ce dernier est faible, et vice-versa. De plus, l'auteur observe une certaine anarchie dans l'émigration. Les gens fuient du Nord-Ouest, de la Sibérie et de l'extrême Orient vers des climats plus doux.

Cependant, c'est dans ces immenses régions au climat ardu que se trouvent des réserves gigantesques qui n'attendent qu'à être exploitées. D'ailleurs, souligne H. Carrère d'Encausse, en Asie Centrale, où il y a une main d'oeuvre abondante et peu de travail, la population autochtone n'émigre pas. Ce manque de coïncidence entre le dynamisme économique et le dynamisme démographique, représente un défi à la planification économique de l'état.

4. LES FORCES UNIFICATRICES: POLITIQUE, PARTI, ARMEE

D'après les faits rapportés par l'auteur, l'esprit fédéraliste qui devrait accompagner les institutions politiques de type fédéral, va s'amenuisant. La Constitution de 1976 est fondée sur l'affirmation suivante: à savoir que, grâce à la Révolution et à la politique nationale suivie, «l'Etat de tout le peuple soviétique» est né. Les Républiques fédérées ont peu de capacité de manoeuvre. Dans les aspects les plus formels de la culture, elles jouissent d'une certaine autonomie. Il n'en va de même quant au contenu culturel, à la politique et à l'économie. On se limite, dans ces cas, à mettre en pratique les consignes de Moscou, où les Russes et les Slaves sont majoritaires.

C'est le Parti qui est l'élément de cohésion le plus important des nations. Toutes les Républiques n'y sont pas représentées conformément à l'importance de leur population. Le Parti est unique dans toute l'Union soviétique, et le centre exerce un contrôle ferme du Parti à la périphérie.

L'un des objectifs que l'armée se propose consciemment est celui de l'intégration des nationalités et l'apprentissage de la langue russe. De nos jours, il n'y a pas d'armées nationales. Le haut commandement de l'armée est composé de Slaves, de Russes et d'Ukrainiens en particulier. L'armée, plutôt qu'un reflet des nationalités, est un reflet du pouvoir.

5. LA POLITIQUE LINGUISTIQUE

La Révolution favorisa à ses débuts toutes les langues, mêmes celles qui étaient parlées par de très petites minorités. Devant la loi, toutes les langues étaient et sont égales. En fait, il existe une hiérarchie des langues, au sommet de laquelle se trouve le russe.

En réalité, la langue est un appui très solide de la conscience nationale. Et sa promotion va dans le sens opposé au but poursuivi par la politique linguistique: c'est à dire, arriver peu à peu à une langue commune à toute l'Union.

A l'intérieur du tableau complexe qu'offre la situation des langues en URSS, l'auteur pense que celles-ci sont très vivantes. Leur vitalité dépend du degré d'autonomie que possèdent les zones où elles sont parlées. Cependant, la «russification» progressive est une réalité. Dans ce processus l'école joue un grand rôle. Par contre, les essais de «russification» ont obtenu des résultats très faibles dans les nationalités de la périphérie, c'est à dire, dans les nationalités du Caucase et d'Asie, où ils se sont heurtés à une grande résistance. L'auteur pense que d'autres nations, dans des circonstances très semblables, se comportent d'une façon opposée: les uns résistent à l'assimilation, les autres se laissent assimiler sans difficulté. L'explication est que les uns possèdent «une épaisseur historique et culturelle», contrairement aux autres.

6. L'INTEGRATION EN CRISE

L'auteur rapporte ici les cas de plusieurs nations qui démontrent que le «peuple soviétique» est un désir plutôt qu'une réalité. Elle distingue trois situations: 1) les peuples sans patrie: les Tartares de Crimée déportés par Staline, réhabilités il y a peu, mais qui ne peuvent retourner à leur patrie d'origine; les Allemands qui manifestent des désirs d'émigration vers l'Europe; les Juifs qui émigrent à Israël.

2) Les nations rebelles: le cas de la Géorgie est choisi comme type

de nation rebelle. La Géorgie fait preuve d'une sensibilité spéciale à n'importe quel essai, aussi discret soit-il, de promouvoir la langue russe aux dépens du géorgien.

3) Les frères ennemis: l'auteur cite le cas de l'Ukraine, République particulièrement choyée, et qui partage le pouvoir avec les Russes. Les revendications culturelles contre la russification, rendues plus faciles grâce à la grande parenté des langues ukrainienne et russe, ne cessent de s'accroître.

7. LA RELIGION ET LE SENTIMENT NATIONAL

La religion, loin d'être une simple survivance du passé, est un autre élément qui exerce une influence opposée à l'intégration. On analyse dans cet ouvrage le catholicisme et l'Islam.

1) Le catholicisme en Lithuanie a été lié, dans l'histoire, à la lutte nationaliste contre les Allemands et les tsars russes. De nos jours, il s'oppose au régime communiste.

2) Le cas de l'Islam est étudié plus longuement. Selon H. Carrère d'Encausse, le phénomène de l'Islam est très important, parce qu'il forme un milieu culturel à contenu particulier, et parce qu'il démontre une grande capacité d'adaptation à la situation dans laquelle il se trouve au sein d'une société communiste. Selon l'auteur, au lieu de se laisser absorber par le communisme, l'Islam intègre le communisme. De plus, il faut tenir compte d'un autre facteur: l'esprit communautaire très fort qui règne au-delà des frontières. Aujourd'hui, l'«homo islamicus» est plus puissant que l'«homo sovieticus».

Dans ses conclusions, Hélène Carrère d'Encausse confirme ce qui était latent dans tout l'ouvrage, à savoir que la politique nationale du régime soviétique a renforcé, comme aucun autre régime ne l'a fait, les langues et les cultures nationales. C'est un fait positif d'une grande importance. Mais son propos était de passer de ce stade à la fusion des nationalités. C'est là où elle a échoué. Les nations, qui ne sont pas indépendantistes en URSS, veulent conserver leur personnalité. Le régime soviétique et le marxisme sur lequel il s'appuie, n'ont pas su apprécier, à sa juste valeur, le fait national. Selon l'auteur, l'Etat soviétique semble incapable de sortir de l'impasse nationale. L'article se termine sur une brève appréciation de l'ouvrage.